

PIETISMVS

PIETISMUL

www.mirem.ro

Mulțumim

**Prea Cucernicului Părinte
Theodoros Zisis, prodecan al
Facultății de Teologie
Ortodoxă din Tesalonic,
pentru bunăvoința de a ne
acorda dreptul și
binecuvântarea publicării
acestei lucrări apologetice,
spre slava Bisericii Ortodoxe
de pretutindeni.**

© Society of Orthodox Studies

S P O V D O N

Thessalonica – Greece
2008

PIETISMUL
o erezie în cadrul
ecleziologiei

Christos Yannaras

Coordonate istorice¹

Numim pietism un fenomen al vieții ecleziiale care are oricum un punct de plecare istoric și „confesional” concret, dar care mai are și ample prelungiri în viața religioasă a tuturor Bisericilor creștine.

Pietismul a apărut ca o mișcare religioasă concretă în sânul protestantismului la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor (pe la 1690-1730), ca mișcare tinzând să acorde întâietate „evlaviei practice”, în opoziție cu teologia

¹ Libertatea moralei, Ed.Anastasia, 2004, cap.VIII, p.119-139.

dogmatică polemică, căreia la început Reforma îi acordase o oarecare prioritate². Concepției intelectualiste și abstracte despre Dumnezeu și adevărul dogmelor, pietismul îi opune o evlavie practică activă (*praxis pietatis*): faptele bune, examenul zilnic de conștiință cu criterii obiective pentru a avansa în virtuți, studierea cotidiană a Bibliei cu aplicarea învățăturilor ei etice, o netă ruptură cu „lumea” și cu obiceiurile mondene (dans, teatru, lecturi profane), în sfârșit tendințe de separare și deosebire față de Biserica oficială³.

² Imaginea dată de bibliografia despre pietism ar îndreptăți punctul de vedere conform căruia rădăcinile istorice ale acestuia se înfig în toată tradiția religioasă și teologică a creștinismului apusean, romano-catolic și protestant. Totuși există o relație istorică mai directă care leagă fenomenul de anumite ramuri olandeze ale protestantismului, cu puritanismul englez și mai ales cu misticismul romano-catolic: jansenismul francez din secolul XVII și mișcarea de la Port-Royal, misticismul romantic (chietismul), *Imitarea lui Christos* a lui Thomas Kempis, Teresa de Avila, Juan de la Cruz, Francois de Sales, Fenelon sânt considerați de majoritatea erudiților ca precursori direcți ai pietismului protestant. Este caracteristic că „ortodoxia” luterană i-a acuzat întotdeauna pe pietiști că înclină spre catolicism. Vezi M. SCHMIDT, *Pietismus*, p. 26. L. BOUYER, op. cit., pp. 227-228 și 259.

³ Vezi Karl HEUSSI – Eric PETER, *Precis d’Histoire de l’Eglise*, Neuchâtel (Delachaux et Niestle) 1967, par. 106. M. SCHMIDT, op. cit., p. 140. Primul dintre întemeietorii mișcării pietiste, Philippe-Jacques SPENER (1635-1705), pastor luteran din Alsacia, a oferit modelul acestei mobilizări moralizatoare organizând pentru credincioșii plini de zel *Cercuri de studiu al Sfintei Scripturi (Bibelkreise)* independente de adunările religioase ale Bisericii. Studierea Scripturii trebuia să ducă la concluzii etice efective privind viața individuală a membrilor mișcării. Fiecare credincios putea conduce un astfel de „cerc”. Spener și ceilalți pionieri ai mișcării pietiste (A. H. Francke, 1663-1727, G. Arnold, 1666-1714, N. L. Graf von Zinzendorf, 1700-

Pentru pietism, cunoașterea de Dumnezeu presupune „noua naștere” a omului, iar această naștere din nou este concepută ca un acord etic cu legea Evangheliei și ca o „trăire” sentimentală a adevărilor bazate pe valori⁴. Pietismul se manifestă ca un misticism al evlaviei practice și, până la urmă, ca o formă de luptă împotriva cunoașterii, un adogmatism (în sensul subestimării, al disprețuirii adevărului teologic), de nu chiar ca un pur agnosticism camuflat sub mantaua intenției etice⁵.

Sub forme diferite și prin „mișcări” diverse, el a influențat și continuă să influențeze nu numai protestantismul ci și viața religioasă a celorlalte biserici, până în zilele noastre.

Cunoaștem drept mișcări și creații ale pietismului: Mișcarea de la Halle (întemeietor:

1760, J. A. Bengel, 1697-1752, F. C. Oetinger, 1702-1782) subliniau mai ales preoția generală a laicilor și criticau dur clerul din vremea lor și „biserica instituțională căzută la compromisuri cu lumea”. Vezi L. BOUYER, op. cit., pp. 229-230. M. SCHMIDT, op. cit., pp. 12-42. Vezi și Nouvelle Histoire de l'Église, Paris (Ed. Du Seuil), vol. 4, 1966, pp. 35-36.

⁴ Vezi L. BOUYER, op. cit., p. 234: „...dizolvarea oricărei credințe dogmatice definite și înlocuirea ei cu o sentimentalitate de necontrolat...”.

⁵ „(Pietismul) consideră practicarea evlaviei ca partea esențială a religiei... dar de cele mai multe ori cu o indiferență totală față de dogmă”. Nouvelle Histoire de l'Église p. 35. „Biserica, de cum a vrut să dogmatizeze, a căzut într-o decadentă de unde nu poate ieși decât prin oamenii simpli, a căror reacție instinctivă, reprimată de autoritatea religioasă, reafirmă profetic, în fiecare generație, acel creștinism primitiv, lipsit de orice excese de subtilitate, care este unicul pur”. L. BOUYER, op. cit., p. 235.

August-Hermann Francke), Frații moravi (Herrnhuter Brudergemeine, întemeietor N. L. von Zinzerdorf), metodiștii (întemeietor: John Wesley, 1703-1791), quakerii (quakers = tremurători, întemeietor: George Fox, 1624-1691) și, în secolele XIX și XX, multe Biserici „libere” (*Freikirchen*), asociații misionare, școli de predicatori, mișcări de „misiune interioară” (*Innere Mission*), frății monastice protestante etc.⁶

În romano-catolicism se menționează rar grupări autonome sau mișcări pietiste, poate fiindcă tendințele și inițiativele pioase sânt adoptate oficial sub forma ordinelor, companiilor, comunităților mănăstirești, congregațiilor etc. Oricum, pietismul își regăsește întotdeauna în misticismul catolic roman matricea nașterii lui naturale. Abordarea individuală a virtuții, sentimentalitatea antropocentrică, transferul religiozității în „interioritatea” individului sânt semnele tipice ale misticilor romano-catolici, fie ei simpli indivizi, fie grupări organizate și recunoscute oficial. Legătura cu corpul eclezial are o importanță secundară, uneori doar juridică și formală: „*Bei ihnen kam alles auf den inneren Menschen, nichts auf die aussere Form der Kirchlichkeit an*”.⁷

Dintre Bisericile ortodoxe, prima asaltată de suflul pietismului a fost cea rusă. La începutul secolului al XVIII-lea, episcopul Teofan Prokopovici (1681-1736), profesor apoi rector al Academiei teologice din Kiev, reprezintă Rusia în mișcarea

⁶ Vezi M. SCHMIDT, op. cit., pp. 143-160.

⁷ M. SCHMIDT, op. cit., p. 26.

pietistă de la Halle. Influența lui Prokopovici a fost uriașă: el a marcat definitiv viața eclezială și religioasă a Rusiei, din momentul în care Petru cel Mare (1672-1725) l-a luat colaborator direct (numindu-l arhiepiscop de Novgorod) și realizator al principiilor reformei lui religioase. Reforma religioasă a lui Petru cel Mare urmărea occidentalizarea sistematică a Bisericii ruse, atât a structurilor, cât și a vieții spirituale. Sub influența lui Teofan Prokopovici, numeroase moduri de viață eclezială și duhovnicească din Rusia au fost remodelate în chip riguros conform cu spiritul și cu criteriile pietismului protestant. În același timp, „sistemul” lui teologic și opera sa scrisă au impus studiilor academice de teologie din Rusia „dominația unei scolastici latino-protestante”, după expresia lui G. Florovski.

Comunitățile pietiste reale din Rusia sânt mai degrabă rare (cea mai cunoscută este cea a Fraților Moravi, datând din 1740, în orașul Sarepta de pe Volga), pe când corозиunea globală a mentalității ecleziastice este mult mai manifestă. Legat de întâietatea sentimentului, care a introdus în Rusia și romantismul religios al secolului XIX, și de hegemonia stilului baroc în domeniul artei ecleziale, care a transformat toate datele teologice fundamentale ale cultului ortodox în Rusia, un climat general de pietism condiționează adesea atmosfera și fizionomia vieții Bisericii ruse.

Influența pietistă se manifestă până și la personalitățile cele mai reprezentative ale vieții

religioase rusești. Personalitatea religioasă cea mai importantă a Rusiei secolului XVIII, Sfântul Tihon din Zadonsk (1724-1783), este și un reprezentant caracteristic al influențelor pietiste și romano-catolice: „El trădează o foarte puternică influență a evlaviei occidentale contemporane lui, atât catolică ținând de Contrareformă, cât și protestantă, marcată de pietism... Regăsim – în lucrările lui – ecouri directe din Sfântul Augustin, din *Imitatio Cristi*, din operele luterane, cum ar fi *Le vrai Christianisme* de Arndt, sau anglicane, precum *Meditatiunculae subitaneae* de episcopul puritan Hall”.⁸

Pietismul apare și în sânul Bisericii Ortodoxe din România chiar în preajma celui de al doilea război mondial, sub forma organizată a unei „mișcări” numită *Oastea Domnului*, condusă de preotul Iosif Trifa.

În Grecia, pietismul a apărut ca un simptom al „europenizării” generale a țării. Destul de devreme, cam prin secolul al XVIII-lea, umanismul, principiile Renașterii, ale Iluminismului, exercită o influență clară asupra cărturarilor greci și a scriitorilor bisericești care merg să studieze la Universitățile apusene. Raționalismul și moralismul, consecințe directe ale curentelor menționate în domeniul gândirii și teologiei europene, ajung în Răsăritul grec ortodox prin scrierile și învățătura „magiștrilor luminați ai Națiunii”, cărturarii predicatorii și scriitori din epoca stăpânirii otomane. Cel puțin în operele lui Vincent Damodos

⁸ L. BOUZER, op.cit., p.57.

(1678-1757), Elias Miniatis (1699-1714), Eugen Voulgaris (1716-1806), Nichifor Teotokis (1730-1800), Teoclit Farmakidis (1754-1860), Neofit Vamvas (1770-1855) se manifestă flagrant influența tezelor teologice occidentale din acea epocă: eudemonismul moral, „religia sentimentului”, legătura Biserică-civilizație, identificarea dintre reînnoirea spirituală și cea morală, concepția juridică asupra moralității.

Odată cu întemeierea statului grec liber, când au fost impuse modelele protestantismului german în organizarea Bisericii „autocefale” (1833) și a învățământului teologic, influențele occidentale au fost predominante în teologia academică și în viața eclezială „oficială”, desigur nu fără excepții și reacții. Poate că fenomenul ar fi rămas staționar, din moment ce religiozitatea și evlavia laicilor nu erau încă atinse de alienarea occidentală. Însă în prima decadă a secolului XX, pietismul și-a făcut apariția în Grecia sub forma unei mișcări concrete care năzuia să cuprindă cele mai largi mase populare. La început, „mișcarea” părea să vizeze reînnoirea vieții ecleziale, cu organizarea sistematică a predicării, a catehezei, a edițiilor religioase, a spovedaniei. Dar foarte curând prezența și acțiunea sa s-au separat de viața Bisericii, a parohiilor, și de jurisdicția episcopilor locali. S-a organizat ca lucrare de sine stătătoare, cu un sistem administrativ independent față de ierarhia bisericească și o direcție spirituală și teologică proprie.

Felul în care mișcarea pietistă neo-grecă s-a străduit să copieze fidel modelele pietismului germanic

și anglo-saxon, ca și modul absolut identic în care s-au repetat simptomele sânt de-a dreptul uimitoare.

Predicarea și cateheza au urmat pas cu pas același tipic: s-a înlăturat și s-a trecut sub tăcere adevărul teologic al dogmelor, acestea au fost înlocuite cu predarea Moralei; s-au înstăpânit un intens raționalism apologetic, domnia logicii utilitariste, un eudemonism etic, preponderența virtuții individuale și a necesității culturale a religiei. Urmând orbește metoda lui Spener, „mișcarea” a organizat în toată Grecia un număr uriaș de „cercuri de studiere a Sfintei Scripturi” care aveau loc prin case. S-a format astfel un tip de cult privat para-ecclesial – imitând „liturghia cuvântului” protestantă – doar cu elementul laic: citirea Bibliei (urmată de fiecare dată de o concluzie etică), rugăciuni spontane, cântări sentimentale (scoase de obicei din culegerile de imnuri religioase protestante). Aidoma grupărilor pietiste protestante, mișcarea pietistă greacă a fost marcat de un puternic caracter de disciplină militară: li se interzice membrilor mișcării să meargă la spectacole publice, în locuri de distracție, n-au voie să fumeze, nici să citească publicații și cărți alese de ei. De asemenea, s-a format și un tip aproape comun de ținută exterioară și se folosește, pentru a recruta noi adepți, un spirit misionar combativ.

Mișcarea pietistă din Grecia este cunoscută în public sub denumirea „Zoi” („*Viața*”), după numele primei „Frății a teologilor” care în 1911 a pus pe picioare o astfel de organizație. Aceasta și-a dezvoltat mai târziu propriile ramuri (Asociația oamenilor de

știință „Aktines” – „Razele”, Uniunea creștină a studenților, Uniunea creștină a tineretului muncitor, Frăția femeilor „Eusebia” – „Evlavia”, Frăția surorilor medicale „Eunice”, școlile creștine „Educația elenică” etc.). Dar au mai apărut și mișcări paralele care au copiat modelul oferit (Frăția teologilor „Ho Sotir” – „Mântuitorul” - organizațiile Mitropolitului Florinei, Augustin Kandiotis etc.).

Absolutizarea criteriilor moraliste transformau în Grecia astfel de mișcări în ansambluri religioase deconectate de la viața eclezială și socială. Ele au evoluat în grupuri autonome închise în care doar „adaptarea” obiectiv recunoscută și consecința etică asigură intrarea. Separate de viața parohiilor și de episcopii locali, aceste grupări pietiste și-au consolidat independența luând forma „asociațiilor” seculare recunoscute de stat. Așa au putut controla numărul și etica membrilor, organizând un fel de viață „paraelezială” care rivaliza deschis cu Biserica oficială. Au avut propriile lor clădiri pentru adunările catehetice și propriile locașuri-temple (acolo unde acest lucru a fost posibil). Au propriul lor cler, depinzând pur formal de episcopii locali, dar condus în realitate, în cele mai mici amănunte, de instanțele administrative ale organizațiilor. Au și proprii duhovnici, și se spovedesc separat, în clădirile organizațiilor, și mai rar în temple. Au până și propriile lor sfinte liturghii: intrarea este păzită și nu e permisă decât membrilor organizațiilor.

Ar fi poate interesant să facem aici încă o remarcă, de data asta despre poziția (contrară principiilor

afișate) luată de organizațiile pietiste din Grecia față de „ecumenism” – dialogul, vizând unirea în timp, dintre bisericile și confesiunile creștine. Organizațiile s-au dovedit fanatic opuse ideii unirii Bisericilor, deși tocmai ideea unionistă fusese reprezentată în cea mai largă măsură de același organizații pietiste.

Ele și numai ele sânt cele ce au reprezentat și adus în spațiul ortodox grec atât practica evlaviei occidentale cât și, sub anumite aspecte, învățătura dogmatică a Apusului, cea indispensabilă fondării moralismului: teoria satisfacerii (reparației) dreptății divine prin moartea lui Hristos pe cruce, refuzul distincției între esența și energiile lui Dumnezeu, respingerea isihasmului și a tradiției neptice, apologetica urmată în mod utilitar, absolutizarea autonomă a preoției generale a laicilor, concepția juridică asupra păcatului originar etc. Sântem obligați să tragem concluzia că atitudinea lor anti-unionistă nu este decât rezultatul unei tragice confuzii de criterii spirituale: ea manifestă absența conștiinței de sine teologice, sau nu-i nimic altceva decât o supralicitare convențională a tezelor conservatoare.

Oricum, nu e vorba aici de sprijinirea conștiință a religiozității și tradiției ecleziale ortodoxe, din moment ce organizațiile au ignorat într-un fel de-a dreptul provocator am putea spune, acea religiozitate și acea tradiție, alienându-le permanent și metodic. Ar trebui întreprins un studiu special dacă ar fi să analizăm tocmai aceste alienări metodice ale tradiției ortodoxe de către organizațiile pietiste: așa ar fi, de pildă,

îndepărtarea sfintelor icoane și înlocuirea lor cu tablouri stil „Renaștere” (în lucrarea catehetică, dar și în clădirile organizațiilor); sau folosirea aproape exclusivă a manualelor și literaturii religioase romano-catolice și protestante ca hrană spirituală pentru credincioși, polemica împotriva monahismului și a Muntelui Athos; instituirea „frățiilor” laice (după modelul „ordinelor” din Occident), devalorizarea și săparea autorității funcției episcopale etc.⁹

Mai trebuie să spunem însă că în mersul istoric al Ortodoxiei grecești din ultimul timp, semnalul cel mai pozitiv este slăbirea progresivă și dezorganizarea definitivă a mișcărilor pietiste. Este de-a dreptul consolator și reconfortant să vezi cum a reacționat conștiința ortodoxă la acest altoi străin pus cu de-a sila pe trunchiul ei cel viu. Cam în ultimele două decenii (n.tr. – cartea lui Yannaras a apărut în versiune franceză în 1983), mișcările pietiste s-au confruntat cu implacabile probleme interne, și-au pierdut adepții, iar azi ele au încetat practic să mai existe în viața religioasă a țării. Totodată, conștiința teologică a Bisericii

⁹ Vezi Christoph MACZEWSKI, *Die Zoi-Bewegung Griechenlands*, Gottingen (Vandenhoeck und Ruprecht) 1970, Basile YOULTSIS, *Sociologie des Fraternités religieuses*, în volumul *Themes de sociologie de l'Orthodoxie*, editat de profesorul G. Mantzaridis, Thesalonice (Ed. Pournaras) 1975, pp. 169-203. Ap. ALEXANDRIDIS, *Un phenomene de la vie religieuse neohellenique: les organisations chretiennes*, revista „Synoro” 39/1966, 193-204. Ch. YANNARAS, *Orthodoxie et Occident, la theologie en Grece aujourd'hui* pp. 95 sq. De același: *Le privilege du desespoir*, Atena (Ed. Grigoris) 1973, pp. 80-92. De același: *Chapitres de theologie politique*, Atena (Ed. Papazissis) 1976, pp. 114 sq. De același: *Honnêtes avec l'Orthodoxie*, Atena (Ed. „Astir”) 1968, pp. 68-73.

grecești s-a redeșteptat: farmecul pe care l-a exercitat pietismul asupra majorității teologilor laici și a clericilor s-a destrămat în mod considerabil.

Această redeșteptare este recapitulată și exprimată într-un fel absolut unic și într-o continuitate organică cu tradiția patristică ortodoxă în unul din textele cele mai importante ale teologiei și spiritualității grecești moderne, declarația „sfintei Comunități” de la Muntele Athos, despre academismul teologiei, care se vrea independent de experiența eclezială, și despre pietismul organizațiilor religioase, ce corespunde respectivului academism.

Acest text aghioritic a fost publicat (în revista *Dialoguri athonite*, fascicula 1975, pp. 20-27) în legătură cu lucrarea profesorului P. N. Trembelas, *Mysticisme, Apophatisme, Theologie calaphatique*, volumele 1 și 2, Atena 1974:

„Apelul la logica și limba teologilor din Occident, spun Părinții aghioriți, și considerațiile religioase care decurg din experimentarea mentalității pietiste închise în sine sânt două lucruri care nu conțin taina interacțiunii inițiatoare („*perihoreza mistagodică*”) dintre teologie și trăirea ortodoxă...

...Caracterul tragic al timpului nostru nu permite să ne mai ocupăm de pietism și de teologia depășită a laboratoarelor scolastice care, injuriind la modul ordinar Occidentul dar trăgându-și toate sevele din tradiția acestuia, pătimește de pe urma divizării sale și își împrăștie boala pretutindeni... mai ales acum, când tinerii din lumea întregă, în marșul lor steril de-a

lungul și de-a latul ținutului deșertic și arid numit civilizația contemporană, se simt adânc nemulțumiți de scientismul sec și de elaborările simpliste ale pietismului insipid...

Teologia Universităților și diferitele mișcări creștine trebuie rebotezate întru taina tradiției noastre ecleziale vii. Abia atunci vor găsi noi puteri și noi metode de muncă și de evanghelizare...

O teologie scolastică și seacă din punct de vedere spiritual este nefolositoare pentru mântuirea omului. Iar un pietism nevertebrat dogmatic, care consideră îndumnezeirea ca pe o îmbunătățire a caracterului, nu poate fi decât respins la modul natural. O astfel de teologie pierde sufletul. Iar un astfel de mod de viață nu poate face față crizei universale a epocii noastre. Împreună (această teologie și acest pietism) sânt unul din motivele și una din consecințele decadenței spirituale ale timpului pe care îl trăim.

Dacă așa ar fi fost teologia Bisericii, ea n-ar fi produs Părinții și Duhovnicii care L-au revelat pe Dumnezeu, ci niște cercetători savanți și reci și niște amatori de dispute cum sânt cei de acum. Și dacă așa ar fi fost spiritualitatea tradiției noastre, ea n-ar fi putut produce Părinții neptici ca niște „dumnezei prin har” și „făclii de discernământ”, ci niscai sentimentali maladivi, victime ale unor iluzii psihice.

...De ce să rătăcim, ocupându-ne fără rod de o teologie cerebrală și inutilă și de o viață pioasă lipsită de consistență și insipidă? Și una și alta sânt

necunoscute de sfânta noastră tradiție, fiind străine de dorințele și nevoile omului și nedemne de el.

...Concepțiile noastre pietiste despre sfințenie ca „îmbunătățire a caracterului” apar răsturnate și dizlocate, de îndată ce le comparăm cu experiența Sfinților noștri care Îl simțeau pe Hristos în inima lor „real și esențial, ca pe o lumină invizibil vizibilă și de-neînțeleș înțelegătoare, într-o formă de dincolo de forme și sub o înfățișare de dincolo de orice aparență”.

Ca ortodocși, noi simțim că nu ținem de Răsărit doar prin geografie că nu combatem un Apus geografic. Aparținem Bisericii Luminii divine necreate fără de sfârșit, Care mântuiește Răsăritul și Apusul.

De aceea, de acum înainte, „mâinile noastre de oameni neinițiați” să nu atingă „taina teologiei ortodoxe”, dar buzele noastre de credincioși „să proslăvească neîncetat Biserica, mama care a născut dumnezei prin har, fiindcă numai prin ea și prin sfinți sântem conduși, fără rătăcire, în viață și cunoaștere”.

Mână în mână cu umanismul, cu Secolul Luminilor și cu spiritul „practic” al timpurilor moderne – spiritul „randamentului” și al eficacității -, pietismul a cultivat în toată Europa o concepție asupra Bisericii mai „socială”, cu activități practice de utilitate publică, și a prezentat propovăduirea despre mântuire mai cu seamă ca pe necesitatea unei etici individuale colective.

Coordonatele teologice

Pietismul macină de la bază – când nu-l neagă absolut – adevărul ontologic al unității ecleziale și al comuniunii personale. El consideră și „ajustează” mântuirea omului întru Hristos ca pe un eveniment individual, ca pe o posibilitate individuală de viață. El absolutizează și autonomizează evlavia individuală, „obținerea-însușirea subiectivă a mântuirii”. El transpune astfel posibilitățile de mântuire ale omului în sfera căutării etice individuale¹⁰.

Pentru pietism, mântuirea nu este în primul rând evenimentul Bisericii, „noua creațiune” — în același timp divină și omenească a trupului lui Hristos, modul de existență al Modelului treimic, unitatea comuniunii persoanelor. Ea nu este participarea dinamică și personală la trupul comuniunii ecleziale care îl salvează pe om în pofida nevredniciei lui individuale (care îl restabilește integral în posibilitatea existențială a universalității personale și care, prin pocăință, face din chiar păcatul lui o posibilitate de a primi harul și iubirea lui Dumnezeu). Ci ea este rodul fundamentalmente individual al lucrării omului; acordul lui individual față de obligațiile religioase și de poruncile etice, imitarea lui individuală a „virtuților”

¹⁰ „In Mittelpunkt steht der einzelne Mensch: das urchristliche Bild von der Erbauung wird individualistisch abgewandelt (Erbauung des inneren Menschen)”: M. SCHMIDT, Pietismus, în R. G. G., vol. V, col. 370. De același, *Pietismus*, pp. 90 și 123.

lui Hristos, care îi asigură o justificare constatată obiectiv. Biserica, pentru pietism, este un epifenomen al justificării individuale. Ea este adunarea indivizilor a căror etică stă mărturie a „nașterii lor din nou”. Ea e adunarea „celor puri”, o adăugire și un auxiliar al religiozității individuale¹¹.

Urmând această cale, pietismul a ajuns la un rezultat contrar celui vizat la început: căutând să refuze o extremă, care este religiozitatea intelectualistă, el a ajuns la extrema opusă: evlavia practică este despărțită de adevărul și de revelația Bisericii. Astfel, evlavia își pierde conținutul ontologic. Ea nu mai este un eveniment existențial: realizarea și manifestarea adevărului existenței omului, ale „chipului” lui Dumnezeu din om. Ea se transformă în căutarea unei reușite individuale, care oricum „ameliorează” caracterul și comportamentul, poate și moravurile sociale, dar care este incapabilă să transfigureze *modul de existență*, să preschimbe stricăciunea în nestricăciune, moartea în viață și înviere.

Evlavia își pierde conținutul ontologic, însă adevărul și credința Bisericii sânt la rândul lor despărțite de viață și de acțiune. Rămâne un ansamblu

¹¹ „Die ncuartige Gemeinschaftsform... ist die Gruppenbildung des wiedergeborenen Einzelnen, nicht die Gemeinschaft der Berufenen an Wort und Sakrament. Die initiative liegt beim Subject... Individualismus und Subjectivismus holen die Sakramentsanschauung aus”: SCHMIDT, *Pietismus*, R. G. G. V, 371. „Indiferența cel puțin latentă față de orice doctrină definită, înlocuirea datelor obiective ale credinței și sacramentelor (tainelor) cu o experiență emoțională și, mai general, ignorarea importanței Bisericii și funcției ei ca instituție”. L. BOUYER, op. cit., p.234.

de „principii” și de „axiome” ce sânt primite ca orice altă ideologie. Deosebirea dintre contemplație și acțiune, adevăr și viață, dogmă și morală se transformă în disensiune schizofrenică. Viața Bisericii se limitează la ascultare etică, la îndeplinirea datoriilor religioase, la scopurile sociale. Dacă am putea să formulăm o expresie paradoxală, am putea spune că în cazul pietismului, Etica viciază Biserica, transformă criteriile Bisericii în criterii mondene convenționale, preschimbă „marea taină a evlaviei” în necesitate socială rațională. Etica pietistă alterează realitatea liturgică și euharistică a Bisericii, unitatea vieții, comuniunea păcătoșilor și sfinților, a celor dintâi și a celor din urmă. Ea transformă Biserica în reprezentarea instituțională, inevitabil convențională, a celor ce fac din religie o treabă individuală.

Mulți oameni ai zilelor noastre, poate chiar majoritatea în societățile occidentale, cântăresc lucrarea Bisericii cu cumpăna finalității sociale, comparând-o cu lucrarea socială a educației, cu sistemul penitenciar, sau chiar cu poliția. Natural, de aici rezultă că Biserica este păstrată ca instituție necesară pentru moravuri, fiind organizată tot mai birocratic, ca un stabiliment monden. Forma cea mai manifestă de „secularizare” a Bisericii este contrafacerea pietistă a felului ei de a gândi și de a trăi, alterarea criteriilor ei prin scopurile moraliste.

Din clipa în care Biserica își reneagă identitatea ontologică – ce este ea real și esențial ca eveniment existențial care face trecerea de la supraviețuirea

individuală la o viață personală de iubire și comuniune -, ea nu mai e decât o formă convențională de instituționalizare a unui grup de indivizi, nu mai e decât o manifestare a *căderii* omului, oricât de religioasă ar fi această. manifestare. Ea începe a satisface „nevoile religioase” ale poporului, nevoile centrate pe individ, nevoile sentimentale și psihologice ale omului căderii.

Mentalitatea instituțională și utilitaristă – produs tipic al pietismului – a făcut ca multe biserici și confesiuni creștine să se întrebe cu neliniște și încordare dacă nu cumva ele sânt depășite și inutile în societatea contemporană tehnocratică și rațional organizată, dacă sânt ori ba îndestul de „moderne” în raport cu lumea. Ele încearcă adesea să-i ofere omului zilelor noastre o propovăduire cât mai comodă cu putință, adaptată cerințelor utilitare ale bunăstării. Etica „umanistă” – principiul aparențelor ireproșabile – ia locul adevărului, al mântuirii existenței salvate de anonimatul morții. Minunea pocăinței, păcatul transfigurat în dorință fierbinte de comuniune personală cu Dumnezeu, moartea înghițită de viață, iată câteva adevăruri de neînțeles pentru spiritul pietist al epocii noastre. Propovăduirea evanghelică a fost despuiată de sensul ei adânc și este golită de conținutul ontologic. Credința Bisericii în învierea omului e considerată „zadarnică”.

Alienarea etică a mântuirii

Transferarea evlaviei ecleziale la nivel de etică individuală, unde ea este despărțită de adevărul Bisericii, are încă o consecință inevitabilă: ștergerea diferenței dintre adevărul și iluzia mântuirii, dintre Biserică și erezie. Noțiunea de erezie sau de schismă își pierde conținutul real. Ea se limitează la deosebiri teoretice abstracte pe care numai „specialiștii” le pot detecta și dezbate în congrese și conferințe, într-un duel de articole și de remarci de tip confesional, fără a se înfrunta vreodată cu viața omului.

Din ce în ce mai mult, pietismul asimilează la nivelul eticii individuale – utilă și eficace socialmente – spiritualitatea și evlavia bisericilor și confesiunilor diferențiate, indiferent de neînțelegerile lor dogmatice, chiar fundamentale. Evlaviile respective ale romano-catolicului, protestantului, uneori chiar ale ortodoxului „luminat” nu au între ele diferențe esențiale. Evlavia practică nu mai dovedește singură dacă se trăiește dreptul adevăr sau unul alterat. Nu mai este atât de evident că dogma ar fi „condiția” - limită care permite exprimarea și salvarea experienței Bisericii. Evlavia creștină pare a nu mai avea nici o legătură cu adevărul Dumnezeuului treimic, al întrupării Cuvântului, al energiilor Sfântului Duh care întemeiază viața membrilor Bisericii.

În Bisericile și confesiunile diferențiate, evlavia creștină este tot mai mult asimilată unei etici utilitare

„mai desăvârșite”, unei *morale* individuale care o ia înaintea evenimentului Bisericii. Ea nu se singularizează decât prin varietăți de obiceiuri și de „obligații” religioase. Până și practica liturgică este un epifenomen – adaos, ajutor sau rezultat – al evlaviei individuale. Ea e considerată ca ocazie a unei „edificări” sau ca obligație religioasă. Euharistia – întruparea originară a evenimentului mântuirii – este denaturată de spiritul pietist. Ea e privită ca o datorie strict „religioasă”, ca o obligație de a te ruga împreună cu alții, poate chiar de a asculta o predică, limitată cel mai ades la definirea comportamentului individual. Euharistia nu mai este evenimentul care întemeiază și manifestă Biserica, schimbarea *modului de existență*, realizarea *moralei* „omului celui nou”.

Până la urmă, însăși această participare la sfintele taine ia un caracter etic convențional. Spovedania se transformă într-o „bună reglare” ori o „punere în ordine” psihologică a sentimentelor individuale de culpabilitate. Participarea la comuniunea divină devine recompensa pentru buna comportare, când nu e vorba de un obicei individual sau familial foarte puțin conștient, undeva la limita magiei. Botezul devine o obligație socială subînțeleasă, iar căsătoria o legalizare a relației sexuale, independentă de orice transfigurare ascetică a vieții conjugale care face din cuplu un eveniment eclezial de comuniune personală.

Asimilarea etică a ereziilor

O prelungire tipică, dar și foarte logică a întregii alienări sau înstrăinări care slăbește și înmoaie caracterul ontologic al adevărului eclezial este mișcarea contemporană în favoarea așa-numitei „uniri” a bisericilor, această faimoasă preponderență a „iubirii” care unește bisericile, în opoziție cu dogma care le desparte. Mișcarea aceasta este, am putea spune, justificată din punct de vedere istoric prin faptul că adesea unirea bisericilor pare a se fi realizat în cadrul pietății comune adogmatice, în cadrul pietismului. Ceea ce odinioară despărțea net Biserica de erezie nu erau diferențe abstracte între remarci academice, ci ruptura radicală și distanța de neumplut dintre „catolicitatea” vieții și iluziile vieții, dintre realizarea „vieții celei adevărate” a Modelului treimic și supunerea acestui adevăr modului de existență fragmentar al omului căderii. Dogma „definea” (arăta limitele) iar asceza eclezială confirma participarea la acest adevăr al vieții care învinge stricăciunea și moartea și realizează chipul lui Dumnezeu în existența omenească.

Or, când evlavia încetează de a mai fi un eveniment *eclezial* și se transformă în faptă etică individuală, un eretic sau adeptul altei religii poate fi la fel de virtuos ca un „creștin”. Cucernicia sau evlavia este astfel disociată de adevăr și de conținutul lui ontologic. Ea nu se mai raportează la participarea

totală, corporală, a omului la viața lui Dumnezeu: învierea trupului, *împlinirea rațiunii* – a „logosului” – materiei, transfigurarea timpului și spațiului, comuniune imediată. Ci evlavia se transformă în simptomul stereotip al unei religiozități care relativizează inevitabil sau asimilează diferențele dintre „confesiuni” și tradiții, din moment ce toate ajung la același rezultat: „îmbunătățirea” etică a vieții omenești.

Astfel, diferențele dintre erezie și adevăr rămân simple constatări, cuvinte goale, fără legătură cu realitatea vieții și a morții, fără legătură cu evlavia. Aceste diferențe nu mai sânt decât niște variante de obiceiuri religioase și de concepții tradiționale, cu un vag interes istoric. Este natural deci ca diversele confesiuni creștine să caute unirea formală, fiindcă ele oricum respectă *pluralismul* obiceiurilor religioase și al constatărilor teoretice, și pentru că ceea ce primează este asimilarea lor esențială în cadrul „vieții practice”. Acesta este, în zilele noastre, fundamentul natural al mișcării ecumeniste, desigur când nu intervin scopuri sociale și politice mult mai grosolane.

Numai că finalitățile sociale și politice au influențat dintotdeauna viața eclezială: sânt păcate de-ale naturii noastre omenești, care a fost asumată de Biserică. Ele nu sânt neapărat periculoase, atâta timp cât știm că sânt păcate: ele nu ajung să transforme adevărul și evenimentul Bisericii. Or, primejdia transformării radicale stă în erezie: să consideri drept adevăr și mântuire vreo acceptare „ameliorată” a modului de existență al omului căderii. Iar marca

erezie a vremii noastre este pietismul. El e o erezie în cadrul ccleziologiei: subminează. – atunci când nu îl neagă pur și simplu – însuși adevărul Bisericii. Transpune, deplasează evenimentul mântuirii. Îl permută din *morală* eclezială în *morală* individuală, în evlavie ruptă de modul de existență treimic, de modul de ascultare a lui Hristos. Pietismul neagă evenimentul ontologic al mântuirii care este Biserica, viața ca *perihoreză* și comuniune de iubire, transfigurarea individualității muritoare în *ipostas* de „viață veșnică”.

Pietismul subminează, așa cum am spus, când nu-l neagă total, adevărul ontologic al Bisericii, neatingându-se însă de formulările acestuia, pe care le dă simplu la o parte, considerându-le forme intelectuale fără legătură cu salvarea omului; le lasă în grija și sub jurisdicția academismului teologic autonom. Pietismul îi păstrează o fidelitate formală literei formulării dogmatice, dar e vorba de litera moartă, neimplicând viața și experiența existențială.

Prin asta se deosebește această abrogare reală a adevărului mântuirii de mai vechile erezii. Ea nu neagă „condițiile”-limită ale adevărului eclezial, ci izolează adevărul rupându-l de viața și mântuirea omului. Iar disjunctia se realizează la o vastă scară de variațiuni și nuanțe, astfel încât este extrem de greu să „excomunic” pietismul, adică să-l elimini în afara hotarelor experienței adevărului și unității ecleziale. Tocmai de aceea el și constituie proiectul cel mai primejdios îndreptat împotriva celui adevăr și a acelei unități.

„Civilizația" individualistă a pietismului

Oricum, pietismul nu este un fenomen autonom, nici independent de condițiile istorice și sociale care au modelat ceea ce se numește civilizația occidentală din ultimele trei veacuri. Spiritul individualismului și al eficacității, domnia raționalismului – primatul structurilor -, mitul dominant al „obiectivității” și al „valorilor”, legătura dintre adevăr și utilitate și dintre cunoaștere și exploatare practică, toate acestea la un loc sânt factori care influențează și modelează fenomenul pietismului, lăsându-se totodată influențați și modelați de el. Curente și tendințe paralele, precum „Secolul Luminilor”, umanismul, romantismul sau pozitivismul se găsesc implicate în rețeaua de interdependență a acestor factori care compun până la urmă starea de spirit și criteriile civilizației – ale modului nostru de viață – de azi, pecetluind imperceptibil dar și eficace caracterul și temperamentul omului.

În chiar miezul acestei constatări se pune o problemă extrem de grea pentru teologia creștină: dacă modul de viață în sânul civilizației occidentale – singura care poate realmente revendica titlul de universală – presupune și impune domnia individului, atunci de ce marjă mai dispunem ca să trăim și să împlinim adevărul și viața eclezială? Dacă societatea de consum – societatea tehnocratică în dimensiunile-i universale – presupune și modelează primatul

capacității intelectuale a individului, autonomia voinței lui, reglementarea rațională a drepturilor și îndatoririlor fiecăruia, a consolidării obiective a opțiunilor și asigurărilor lui economice și sindicale, domnia raționalului care leagă indivizii și grupurile, atunci ordinul religios al pietismului, centrat pe individ, este o consecință de neocolit a civilizației occidentale, dar și unica posibilitate a acestei civilizații de a-și exprima religia: el e condiția naturală – necesară și suficientă – a vieții ei religioase. În consecință, pare foarte subțire, de nu inexistentă, acea marjă care ar permite să fie trăit și realizat istoric adevărul eclezial, modul treimic de existență: trăirea mântuirii prin supunerea efectivă a individului la experiența de comuniune a trupului eclezial, împlinirea *moralei* evanghelice prin depășirea individului, prin descoperirea libertății și alterității persoanelor în cadrul comuniunii sfinților¹².

¹² „Tocmai pentru că Biserica nu este o ideologie religioasă, ci o permanentă *asomptiune* (luare cu sine, strămutare la cer) a cărnii lumii și transfigurare a acestei cărnii asumate, devenită carnea divino-umană a lui Hristos, nu e cu puțință ca adevărul ontologic al unității și comuniunii ecleziale să „coexiste” pasiv cu o civilizație a individualismului și a obiectivării. Biserica nu trăiește și nu funcționează decât în măsura în care ea asumă în mod continuu și dinamic existențele individualizate și obiectivate, pentru a le transfigura în unitate de viață, în relație și comuniune personală. Dar aceasta înseamnă că pe plan istorico-social, viața și unitatea Bisericii neagă radical și direct, sau subminează „sistemul” cultural al domniei individului și al obiectivării. Altminteri, Biserica este supusă modului de viață impus de „sistem” pentru a fi ca însăși alienată ca eveniment de adevăr și mântuire și ca expresia și manifestarea instituțională a acestui eveniment”. Verite et Unite de l’Eglise, pp. 105-106.

Nu este o întâmplare faptul că pionierii ideilor pietismului tindeau în mod conștient spre o mișcare ecumenică, restauratoare a „creștinismului autentic” pe tot globul pământesc¹³. Răspândirea pietismului a fost foarte rapidă și de o amploare surprinzătoare. Din Germania a trecut imediat în Anglia (unde puritanismul pregătise terenul), în Țările de Jos, în Scandinavia. S-a întins spre Est până în Rusia. În sfârșit, și-a stabilit hegemonia în America, odată cu primele generații de emigranți, ca și în bisericile misionare din Africa și Asia. Însă fenomenologia atât de rapidei expansiuni a pietismului, ca și ambițiile ecumeniste ale pionierilor lui nu epuizează identificarea sa mult mai organică și mai generală cu tendința înnăscută a civilizației occidentale spre expansionism și universalitate.

Oricum, în rețeaua de interacțiuni a factorilor care modelează și constituie forma proprie a civilizației apusene, pietismul ocupă un loc central. Chiar dacă remarca pe care o vom face poate fi considerată ca o generalizare și un paradox, putem afirma că rolul pietismului este unul dintre cele mai importante în mersul istoric și formarea societăților de „tip occidental” - iar remarca devine și mai evidentă dacă adoptăm opinia savanților care atribuie pietismului geneza și dezvoltarea sistemului de economic

¹³ „Der Pietismus war ursprünglich eine ökumenische, weltweite Erscheinung... Vor allem verstand er sich selbst als ökumenische Grosse, als Darstellung des echten Christentums auf der ganzen Erde”. SCHMIDT, op. cit., p.11.

autonomă, adică acela al *capitalismului*¹⁴, sistem ce definește azi în chip hotărâtor viața economică, politică și socială a oamenilor, la scară universală.

Legătura istorică originară dintre pietism și capitalism este bine-cunoscută. Axa teoretică a ideologiei capitaliste se confundă cu cerința pietistă a unei eficacități a evlaviei și eticii individuale, eficacitate imediată, cantitativ măsurabilă și juridic retribuită (în cazul acesta, eficacitatea muncii, a cinstei, a simțului economici, a valorificării raționale a „talentelor” etc.). Munca devine autonomă, se desprinde de nevoile concrete, e o datorie religioasă și își găsește justificarea vizibilă și „dreapta remunerare” în acumularea de bogății. La rândul ei, gestiunea bogăției devine autonomă, se desprinde de necesitatea socială și este asimilată relației individuale cu Dumnezeu, relație de recompensă cantitativă¹⁵.

Confirmarea remarcilor noastre de mai sus poate veni nu numai de la cercetătorii occidentali ai

¹⁴ Vezi R. H. TAWNEY, *Religion and the Rise of Capitalism*, Penguin Books, 1975. Max WEBER, *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*, în *Die protestantische Ethik I*, Hamburg (Siebenstern) 1973. E. TROELTSCH, *Die Soziallehren der Christlichen Kirchen und Gruppen*, Tübingen (Mohr. Verb.) 1965. H. HAUSER, *Les debuts du Capitalisme*, Paris (Ed. Alcan) 1927. A. FANFANI, *Catholicism, Protestantism and Capitalism*, Londra 1935. H. M. ROBERTSON, *Aspects of the Rise of Economic Individualism*, Cambridge (Univ. Press) 1933.

¹⁵ „Convinced that character is all and circumstances nothing, (the morally self-sufficient) see in the poverty of those who fall by the way, not misfortune to be pitied and relieved, but a moral failing to be condemned, and in riches not an object of suspicion — though like other gifts they may be abuser — but the blessing which rewards the triumph of energy and will”, TAWNEY, op. cit., pp. 229-230.

fenomenului capitalist, al căror acord general în această chestiune este oricum relativ, ci și de la exemple istorice directe. Iar cel mai reprezentativ dintre ele este neîndoios nașterea și dezvoltarea Statelor Unite ale Americii. Rădăcinile formării istorice a acestei „superputeri” care în zilele noastre este factorul decisiv cel mai important al funcționării sistemului capitalist în lume sânt împlântate în principiile și spiritul pietismului. Valurile succesive de puritani și pietiști anglo-saxoni care au emigrat primii în America aducând cu ei viziunea milenaristă¹⁶ a unui „pământ al făgăduinței” puritan¹⁷ au pus semnul egalității între încrederea în Dumnezeu și puterea banului (*In God we trust*)¹⁸, între religiozitate și rentabilitatea economică a muncii (*Work Ethics*). Până la urmă, etica pe care au îmbrățișat-o a fost cea care asigură confortul individual

¹⁶ Tendințele „hiliaste” și căutățile mesianice sânt un semn tipic al pietismului... „un fel de ‚hiliasm’ reînnoit, adică așteptarea iminentă a unei împărății a lui Dumnezeu pe pământ, pe care noi înșine am putea-o construi”: L. BOUYER, op. cit., p. 234 și SCHMIDT, op. cit., pp. 130-132 și 160. Charles L. SANFORD, *The Quest of Paradise: Europe and the American Moral Imagination*, Urbana 111. 1961.

¹⁷ Vezi Robert BELLAH, *The Broken Covenant-American Civil Religion in Time of Trial*, New York (The Seabury Press) 1975, mai ales pp. 7-8 și capitolul: *America is a Chosen People* (pp. 36 sqq). Conrad CHERRY, *God's New Israel: Religions intetprelations of american destiny*, Prentice Hall 1971. H. Richard NIEBUHR, *The Kingdom of God in America*, New York 1937.

¹⁸ Inscricția se află pe toate monezile și biletele de bancă. Vezi și Moses RISCHIN, *The American Gospel of Success*, Quadrangle Books, 1965. Howard Mumford JONES, *The Pursuit Of Happiness*, Cornell Univ. Press, 1966.

și prosperitatea socială¹⁹. Cele aproximativ 250 confesiuni creștine diferite din această țară fac să fie cu totul secundar, prin chiar existența lor, adevărul Trupului Bisericii. În definiția pe care ele o dau calității de „creștin”, prioritatea revine concepției particulare americane asupra eticii indivizilor (*Civil Religion*).

În legătură cu exemplul american și cu fundamentul pietist al „Evangheliei bogăției” (*The Gospel of Wealth*) săpat acolo²⁰, să ne fie permisă încă o remarcă: omenirea întreagă trăiește azi otrăvită de amenințarea mortală reprezentată de opoziția confruntarea armată (poate nucleară) oricând posibilă între două sisteme etice la fel de imorale: pe de o parte individualismul pietist al lagărului capitalist și pe de alta colectivismul moralist al viziunilor marxiste de „fericire generală”. Măcar cel de-al doilea n-a încercat niciodată să-și mascheze scopul împopoțonându-l cu spoiala numelui de creștin. Acesta din urmă continuă să fie târât în lozincile celor mai grosolane regimuri dictatoriale care încurajează funcționarea sistemului capitalist patronând idealul pietist al „meritului”

¹⁹ Vezi Robert HANDY, *A Christian America*, New York (Oxford Univ. Press) 1971, mai ales capitolul: *Components of the Christian Civilization: Religion, Morality, Education*, și preponderent pp. 33-40. William Mc LOUGHLIN, *Isaac Backus and the American Pietistic Tradition*, Boston (The Library of American Biography) 1967. Irvin G. WYLLIE, *The Self-Made Man in America*, Free Press, 1966.

²⁰ Vezi celebra lucrare a lui Andrew CARNEGIE, *The Gospel of Wealth*, republicată de American Review, 148 (1889), pp. 653-664, la Gail KENNEDY, *Democracy and the Gospel of Wealth*, 1949. în traducere franceză: *L'Évangile de la Richesse*, Paris (Fischbacher) 1891.

individual.

Dacă mărturia unui Conciliu Ecumenic al Bisericii ar mai avea un sens în epoca noastră, țelul ei ar trebui să fie denunțarea acestui fenomen care îi neliniștește și îi zăvorăște pe oameni într-o concepție strâmbă și măsluită a evlaviei creștine: măcinarea și spulberarea adevărului mântuirii și evenimentului Bisericii de către pietismul generalizat.

PIETISMUL SECTANT
o îndepărtare de la
crediința creștină
ortodoxă

Preot Andreicuț Ioan

P

entru orice creștin, mântuirea este lucrul cel mai important, iar mântuirea cere două lucruri fundamentale: cunoașterea lui Dumnezeu și împlinirea voii Lui, arătate prin fapte concrete. Cunoașterea și trăirea, teologia și evlavia, gândirea și viața religioasă trebuie să meargă mână în mână, să fie în armonie. A le despărți înseamnă să distrugi un organism viu.

Despărțită de cugetarea creștină, de dogmă, trăirea evanghelică își pierde consistența și degenerază în sentimentalism pietist.

Sentimentalismul cultivă în relația cu Hristos-Mântuitorul o emotivitate, care lăcrimează ușor, dar nu transformă realmente viața credinciosului. Astfel el

ajunge să alerge după adunări în care își satisface setea de emotivitate. Nu mai caută pe Hristos pentru Hristos, ci-L caută pentru a-și hrăni emotivitatea. Pornit pe această cale, credinciosul va colinda din adunare în adunare, indiferent că e ortodoxă sau nu: principalul este că e pusă în mișcare emotivitatea lui. Cultivarea unei astfel de psihologii religioase, care nu cere efort moral, duce la destrămarea comunității bisericești și la destrămarea vieții morale a credinciosului, la o stare sufletească unilaterală, pervertită.

Vizionarismul fantezist caută neapărat semne și minuni, vedenii și lucruri extraordinare, care stârnesc senzație și hrănesc setea după lucruri ieșite din comun, nutresc slava deșartă. A reduce la aceasta viața în Hristos înseamnă a o orienta într-o direcție falsă și în contradicție cu Sfânta Scriptură și cu Predania duhovnicească ortodoxă. Acest vizionarism este amăgire de sine și foc de paie, care nu aduce roade sănătoase în viața credincioșilor.

Acest gen de spiritualitate este caracteristică grupărilor pietiste sectante, deși îl putem întâlni și în alte confesiuni creștine. Mișcările dizidente sectante pun mai mult accent pe fervoarea spirituală decât pe învățătură, credința trăită, având un rol mai mare decât expresia intelectuală a acesteia. Făcând din religiozitate un mijloc de sensibilizare a adeptilor, le creează acestora stări emoționale intense, le exacerbează pornirile religioase și le cultivă fanatismul, bigotismul și misticismul bolnăvicios.

Toate devierile de acest fel trebuie combătute prin cultivarea adevăratei spiritualități creștine, care constă în efortul de transformare morală după chipul lui Hristos. Evlavia trebuie îmbinată cu teologia, cu adevărurile revelate, formând un tot armonios. Cunoscându-L pe Hristos, iubindu-L și intrând în comuniune cu El prin Taine, credinciosul se va strădui să aibă sfințenia, dragostea, smerenia, blândețea, bunătatea și jertfelnicia Lui.

1. Originea pietismului sectant

Termenul de pietate vine din latinescul *pietas*, - *atis*, și înseamnă sentiment de datorie față de Dumnezeu, părinți, patrie, binefăcători etc.

Ca și mișcare, ca și curent religios, pietismul se conturează deplin în protestantismul veacului al XVII-lea, dar rădăcinile lui sânt mult mai vechi. Teologul Iacob Spener (1635-1705) reprezentativ pentru „curentul pietist” (unul dintre cele mai puternice curente protestante), în cartea sa *Pia desideria*, cere o restaurare religioasă bazată nu atât pe curăția „învățăturii” cât pe trăire. Discipolii lui au ajuns chiar să disprețuiască orice fel de învățătură, socotind-o exterioară și sterilă.

Prin protestantismul de nuanță anglicană, pietismul se dezvoltă în S.U.A. datorită mișcării metodiste. El răspundea nevoilor sufletești ale

credinciosului, fiindcă atât Biserica Romano-Catolică cât și confesiunile protestante nu-i dădeau posibilitatea participării depline la viața religioasă. Mulți dintre pietiștii prinși în șuvoiul acestei „reînvieri” a evlaviei au exagerat cu simplismul, fugind de comunitate, neglijându-și datoriile sociale față de familie și față de patrie. Unii dintre ei înlătură mijloacele de culturalizare, nu se supun legilor care guvernează societatea, nu-și apără țara, refuză asistența medicală și comit multe alte acte reprobabile și din punct de vedere religios și din punct de vedere social.

Pietismul are tendința de a disocia, de a destrăma actul religios moral unic al credinței în trei elemente distincte: efort moral, cult și adevăr. Sensibilizează elementul moral propriu-zis prin incitare sentimentală și prin transpunerea lui în preocupările intime ale vieții individuale, făcând abstracție de adevărul de credință și considerând cultul ca un auxiliar mai mult sau mai puțin necesar.

Rezultatul sentimentalismului pietist este psihologizarea și sociologizarea credinței. Credința este smulsă din adâncul ființial al făpturii, acolo unde sălășluiește chipul lui Dumnezeu în om, acolo unde de la Taina Sfântului Botez L-am primit pe Hristos, am primit harul Duhului Sfânt, și este activată numai la nivelul dimensiunilor psihicului omenesc: rațiune, voință, simțire. Punând accent când pe una, când pe alta din cele trei dimensiuni, pietismul distruge armonia vieții religioase. Accentuând la începuturi simțirea, despărțită de gândirea religioasă, pietiștii

protestanți și-au dat seama că viața religioasă se va stinge cu încetul. Vrând să dea un sâmbure de consistență sentimentalismului, s-au întors către filozofie și au căzut în extrema opusă: în raționalism. Interpretarea credinței numai sub aspect utilitarist a dus la sociologizarea ei.

Dacă dezechilibrul provocat de pietism își atinge apogeul în sentimentalismul protestant și mai ales în cel sectant, izvoarele lui sânt mult mai îndepărtate. Învățăturile și riturile secrete, jurământul tăcerii, esoterismul, tradiția transiterii inițiatice a doctrinelor și practicilor rezervate unui număr restrâns de aleși, sânt prezente încă în iudaismul Vechiului Testament, la sectele iudaice, la samariteni și la farisei. Secta esenienilor de la Qumran organizată ca o așezare mănăstirească și distrusă în timpul războiului evreiesc de către un contingent din armata lui Vespasian, promova o spiritualitate cu orientare apocaliptică. Strămoșii ei erau hasidimii (hassidim), adică „pioșii”, a căror fervoare religioasă și al căror rol a fost deosebit de important în războiul Macabeilor.

În mediile de oameni „pioși” își fac apariția primele scrieri apocaliptice. De atunci datează cea mai veche secțiune a cărții lui Enoh. „Pioșii” constituiau o comunitate închisă și cereau imperios respectarea Legii și pocăința imediată. Întrucât istoria se apropie de sfârșit, „pioșii” trebuie să se pregătească pentru judecata iminentă a lui Dumnezeu.

Tradițiile apocaliptice și esoterice vor încuraja la începutul erei creștine o mulțime de erezii și în primul

rând gnosticismul. Începând mai ales cu a doua generație, creștinii acordau gnosei o valoare deosebită, fiind nerăbdători să cunoască semnele venirii a doua a Mântuitorului. Alături de cărțile scripturistice autentice circulau o mulțime de cărți „apocrife”, adică „ascunse”, deoarece conțineau „revelații” rămase până atunci necunoscute: Evanghelia după Toma, Evanghelia Adevărului, Evanghelia lui Pseudo-Matei, Faptele lui Petru, Faptele lui Ioan și altele.

Înainte de gnosea creștină trebuie să precizăm că au existat numeroase gnose aparținând religiilor epocii elenistice, zoroastrismului și altor religii. Temele mitologice pe care le vehiculau erau anterioare gnosticismului propriu-zis, și sânt luate din Iranul antic, din India, din orfism, din platonism, din sincretismul de tip elenistic.

Ereticii gnostici interpretau îndrăzneț și deosebit de pesimist, o seamă de idei și teologumene de largă circulație în epocă. În primul rând erau dualisti, punând în contradicție spiritul cu materia, divinul cu antidivinul. Materia prin definiție era rea, iar sufletele căzute petreceau în trupuri ca într-o închisoare. Eliberarea se dobânda prin gnosă. Pentru gnostici de fapt adevăratul Dumnezeu nu este Dumnezeu creatorul. Creația este opera puterilor inferioare, ba chiar diavolești. Cosmosul este imitarea mai mult sau mai puțin demonică a unei lumi superioare.

Prin gnosa adepții ereziei socoteau că vor obține libertatea lăuntrică care le va permite să dispună liber de ei înșiși și să acționeze după propria voință. Mai

mult, aveau conștiința pe care o au și sectanții de astăzi, că fac parte dintr-o „elită”, că aparțin clasei pnevmaticilor, desăvârșiților și că vor fi singurii mântuiți.

Precursorii gnosticismului sânt Simon Magul, primul eretic, Nicolae, Menandru și Cerint, cel combătut de Sfântul Ioan Evanghelistul . Cei mai importanți gnostici au fost însă Saturnin, Cerdon, Marcion, Basilide, Valentin și Carpocrat. Valentin este socotit maestru gnostic și susține printre multe alte erezii că numai „pnevmaticii” treziți prin gnosă se vor înălța către Tatăl.

Nu numai gnosticii promovau o spiritualitate dezechilibrată, ci în general toți ereticii care s-au perindat pe parcursul celor aproape două milenii de creștinism. Iudaizantii, iudeo-gnosticii, maniheii, montaniștii, mileniștii, antitrinitarii, arienii, macedonienii, nestorienii, donatiștii, pelagienii și ceilalți eretici, de cele mai multe ori nu reușeau să pună armonie între doctrină și evlavie, ajungând la manifestări religioase aberante.

Scolasticii evului mediu, în speculațiile lor teologice, au mers atât de departe încât au secătuit doctrina de viață și de duh. Ca un răspuns, curentul mistic opune scolasticii pietatea. Atâta vreme cât pietatea mergea mână în mână cu învățătura, cu teologia, viața religioasă era echilibrată. Când ea însă s-a depărtat de doctrină, a dat naștere la o seamă de erezii, dintre care i-am putea aminti pe bogomili în Răsărit, pe catari, paterini, publicani, valdenzi în Apus.

Nesatisfăcuți de viața duhovnicească a Bisericii medievale, clerici și credincioși adeseori au încercat, să găsească o cale înspre evlavie autentică, uneori greșind drumul și impunând un mod de viață artificial, forțat, aberant. Pe vremea când Savonarola era în plină activitate, locuitorii Florenței de pildă, „*au devenit evlavioși, posteau de trei ori pe săptămână cu pâine și apă, și două zile cu apă și vin. Fetele și o parte din femeile măritate s-au închinoviat în mănăstiri, astfel încât în Florența nu se mai vedeau decât chipuri de tineri, bărbați și femei bătrâne*”. Această pietate șubredă s-a prăbușit o dată cu inițiatorul ei.

În Protestantism, care ia naștere în secolul XVI ca răspuns la abuzurile ce se comiteau de către papalitate, s-au confruntat cele două concepții asupra creștinismului: „după unii este, în chip esențial, doctrină; după alții viață” . În veacul al XVII-lea a domnit dogmatismul, credința devenind din ce în ce mai mult o simplă adeziune a minții la sistemul oficial al învățaturii. Misticii au reacționat, și punând accentul pe evlavie, neglijând dogma, au degenerat într-un pietism nesănătos. În acest sens îl putem pomeni pe V. Weigel, care spunea că omul nu poate cunoaște nimic decât dacă se descoperă pe sine în interiorul său, că tot ce ne înconjoară nu este realitate, ci imaginea realității.

Cel ce pune însă mare preț pe pietism, după cum am mai amintit, este Iacob Spener. Având de mic o înclinație spre studiul Scripturii, urmează teologia, își ia doctoratul, și în 1666 ajunge decan al pastorilor din

Frankfurt. În această calitate pune bazele a așa numitelor „*Collegia pietatis*”, în cadrul cărora se adunau la el o dată pe săptămână și cântau, se rugau și citeau din Scriptură. În cele din urmă pietismul deveni apocaliptic.

Viața creștină, așa cum o propovăduiește Biserica, presupune existența celor două aripi, care-l ajută pe credincios să se ridice la înălțimile spiritualității autentice: învățătura dreaptă și evlavia echilibrată. Evlavia lipsită de lumina doctrinei duce la pietism. Așa s-a întâmplat în Biserica Apuseană cu *cultul inimii lui Iisus*, care cultiva o emotivitate dulceagă.

Ba chiar în Biserica Ortodoxă, îndeosebi în cea slavă, au apărut unele tendințe sentimentaliste, însă ele au fost sporadice și trecătoare, știut fiind că marii trăitori, printre care la loc de frunte stau Paisie Velicicovski, Sfântul Calinic, starețul Gheorghe de la Cernica, ei îmbinând rugăciunea cu munca, contemplația cu acțiunea, evlavia cu învățătura de credință în mod deosebit însă, sectele promovează pietismul.

Renunțând la învățătura Bisericii și urmărind pe orice cale impresiunea adeptilor, le imprima acestora o piozitate cu pronunțat caracter mistic, stârnindu-le fanatismul și râvna duhovnicească rău canalizată, înclinați fiind spre bigotism, credulitate și obscurantism, în adunările de cult sânt cuprinși de o exaltare religioasă și de practici care provoacă adevărate momente de psihoză colectivă. Doctrina lor nesănătoasă are ca urmare o intensificare a

sentimentalismului religios, care fie că provoacă o explozie de bucurie nefirească, uitare de sine, legănare într-o lume a iluziilor și a speranțelor deșarte, fie că dă naștere la depresiuni psihice, având și într-un caz și-n altul urmări negative asupra vieții și individualității adeptilor. Posturile lungi îmbinate cu rugăciune și transă, tremurăturile, rostirea de cuvinte fără noimă, teroarea chinurilor iadului au ca urmare zdruncinarea sistemului nervos.

Buimăciți și cuprinși de un fel de beție mistică, capătă obsesii, pretind că au vedenii, că primesc descoperiri noi din ceruri, pentru ca până la urmă mulți dintre ei să devină psihopați, bolnavi sufletește. Aceste practici au o sporită influență negativă asupra copiilor, care la vârsta lor sânt mai impresionabili, mai receptivi față de îndemnurile celor maturi. Adeseori a fost nevoie de intervenția hotărâtă a cadrelor didactice, a medicilor, pentru a se veni în ajutorul acestor copii aduși în starea de oboseală psihică și de dezechilibru.

Aceste stări patologice, psihologia sectelor și sectarilor, trebuie cunoscute de către preot și de către credincioșii ortodocși, a căror trăire religioasă se caracterizează prin sinceritate, optimism, echilibru sufletec, smerenie, solidaritate, deschidere sufletească față de semenii.

Am mai adăuga o cauză care duce la un pietism singular și dezechilibrat: înlăturarea cultului sfinților. Evlavia ortodoxă are un caracter ecleziologic, comunitar. Creștinul știe și simte ca împreună cu el în biserică sânt cetele sfinților și ale îngerilor, că în

Hristos formează o singură unitate cu toți frații lui vii și adormiți. Cei ce înlătură acest cult au o mare pagubă duhovnicească. Deși rămân cu Hristos, ei pierd justul raport cu El. Aceștia rămân duhovnicește fără familie, fără neam, fără casă, fără părinți și frați în Hristos. Ei parcurg calea vieții singuri, fiecare pentru sine, fără a căuta exemple și fără să cunoască comuniunea cu alții. Pietismul sectant, izolarea de societate și de preocupările majore ale omenirii, are implicații grave și din punct de vedere social. Pe lângă faptul ca indivizii respectivi își ratează viața lor spirituală, culturală, familială, adeseori trec de la indiferență la o atitudine dușmănoasă față de tovarășii lor de muncă, care nu le împărtășesc ideile și față de patrie. Rupti fiind de tradițiile sfinte ale poporului, disprețuiesc Biserica, clerul și toate slujbele de autentică evlavie.

Curentele acestea mistice, cu pronunțat caracter pietist, „au început să devoreze tradiții și obiceiuri care au dat stabilitate unor milenare civilizații”. Propovăduiesc un iminent sfârșit al lumii, precedat de catastrofe și cataclisme, întrețin o stare de panică. Unele din secte promovează imoralitatea, altele practicile oculte, spiritismul, teosofia, antroposofia, divinația, vrăjitoria, astrologia, ba chiar uciderea și sinuciderea.

Coloniile sectante sânt „rușinea secolului”, pentru că cei căzuți în mrejele fângăduințelor mincinoase, date publicității prin mijloace moderne, cu greu își mai pot da seama ulterior de realitățile prin care trec. Tratamentul psihologic la care au fost supuși membrii

aparținând sectelor „Templul popoarelor” „Biserica unificării”, sau „Copiii Domnului”, i-a depersonalizat, fanatizat, i-a epuizat fizic prin munca în favoarea liderului, și nu de puține ori au ajuns să fie exterminați.

Toate acțiunile acestea de înstrăinare spirituală au fost posibile și datorită faptului că cei vizați n-aveau o trăire religioasă sănătoasă, echilibrată, luminată și optimistă, așa cum este evlavia creștinului ortodox, întemeiată pe învățătura Mântuitorului Iisus Hristos.

2. Cultul public, mijloc și metodă de întărire a credinței, evlaviei și unității Bisericii

a) Legătura dintre trăirea duhovnicească și învățătura ortodoxă.

Evlavia creștinului ortodox își găsește satisfacție deplină în cultul Bisericii dreptmăritoare. Acest cult, care are un profund caracter hristologic și eclesiologic, este un dialog viu între Dumnezeu și comunitate. Dumnezeu le vorbește credincioșilor prin Biserică și li se dăruiește prin Sfintele Taine. Între cultul ortodox și dogmă este o legătură strânsă. Biserica are certitudinea că între credință și trăire, între *lex credendi* și *lex orandi* nu există despărțire, că ele se intercondiționează reciproc, că doctrina este conformă cu Euharistia - încununarea cultului ortodox - și că Euharistia

confirmă doctrina. Cultul exprimând adevărurile mântuitoare îl ferește pe credincios de alunecarea înspre pietismul singular, înspre o religiozitate bolnăvicioasă și dezechilibrată, și-i dă posibilitatea să intre în legătură tainică cu Dumnezeu.

Ortodoxia cu spiritul său sobru nu admite să fie suplinită înălțarea sufletească prin emoții ieftine create prin mijloace estetice, prin instrumente muzicale, prin cântări de nuanță străină duhului bisericesc și colportate de „melozii pelerini” și „cântăreți ambulanti”. Cultul ortodox prin frumusețea și varietatea lui este unic în creștinătatea întreagă. Dacă catolicismul are darul organizării, protestantismul are tendința speculațiilor teologice raționaliste, popoarele ortodoxe au darul pătrunderii frumuseților spirituale pe care le fac evidente prin evlavie și cult.

Trăirea duhovnicească ortodoxă, cultul răsăritean, având legătura strânsă cu doctrina, se caracterizează prin realism. Sfintele slujbe nu fac numai o pomenire în forma artistică a evenimentelor evanghelice, ci le reactualizează, le reînnoiesc pe pământ. În timpul slujbei Crăciunului, nu se face o simplă amintire despre nașterea Mântuitorului, ci Hristos se naște în chip misterios; în Săptămâna Patimilor suferă; în luminata noapte de Paști El înviază. Mântuitorul continua să trăiască în Biserică până la sfârșitul veacurilor, iar noi devenim martori la toate lucrările Sale. Sub cupola bisericii ortodoxe te simți aproape de Dumnezeu, ai convingerea că cerul se coboară pe pământ, că locuiești în casa Tatălui, că cele cerești se

unesc cu cele pământești. Acesta este sentimentul fundamental al Ortodoxiei, care se răsfrânge imediat în cult, în sfintele slujbe. Cultul ortodox în întregime este mărturia și realizarea acestei concepții de viață, a cunoașterii intime, a umanizării și întrupării Fiului lui Dumnezeu, încoronată de înviere. Datorită acestui sentiment, creștinul ortodox posedă cu adevărat cunoștința și bucuria, așa cum le posedau primii creștini.

Cultul este momentul favorabil al dialogului și întâlnirii cu Dumnezeu, este locul special al prezenței Domnului în Biserica Sa. Prin intermediul cultului, Biserica ia cunoștință de ea însăși ca popor a lui Dumnezeu și corp a lui Hristos, căci în cult, așa cum am văzut, se manifestă în mod real întruparea Domnului care-și face sensibilă prezența. Prin divinitatea și umanitatea Sa, intim unite în misterul întrupării, Iisus Hristos este locul propriu și unic al întâlnirii între Dumnezeu și oameni.

În cult învățătura de credință devine doxologie, „cuvântare de mărire” a lui Dumnezeu. Formulările vechi ortodoxe ale dogmei treimice și hristologice au fost expresii liturgice, sau, cel puțin expresii care au ținut la slujirea imediată a imnului liturgic. Biserica Ortodoxă a preferat formularea liturgică a adevărilor de credință și astfel și-a păstrat posibilitatea gândirii teologice libere, pe care Apusul prin definițiile dogmatice excesive a exclus-o.

Cultul ortodox, trăirea duhovnicească, are în centru jertfa lui Hristos, a Căruia moarte a adus

răscumpărarea tuturor. Actualizând lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu, cultul mărturisește continuu și solemn ceea ce Domnul a făcut pentru noi. Biserica crede și arată că Domnul este prezent în mod efectiv când se aduna să slujească Tainele și să vestească cuvântul Evangheliei. Ea este în El și El este în ea, în mod tainic. Or, Hristos este în același timp Cuvânt și trup, Dumnezeu și om. Cultul mărturisește divinitatea și umanitatea Domnului.

Slujba bisericească este expresia credinței celei mai profunde, mărturisirea colectivă și publică de credință și de trăire a dogmelor. Preot și credincios, sânt împreună angajați în trăirea și păstrarea credinței. Cultul este însăși credința mărturisită, simțită, cântată, transformată în rugăciune și întărită prin legătura de credință, cu frații noștri, cu Biserica întregă. Ortodoxia nu se definește ci se experimentează prin trăire.

b) Sfânta Liturghie, cununa întregului cult ortodox.

Centrul și cununa cultului ortodox este Sfânta Liturghie. Aici se realizează cea mai înaltă trăire duhovnicească, pentru că Liturghia constituie viața Bisericii. În timpul Liturghiei, nu numai că se sfințesc cinstitele daruri, ci se reînnoiește întregul mister al întrupării de la peștera din Betleem, până la Muntele Măslinilor, de la Naștere până la Înălțare.

În spiritul primilor creștini „a se aduna în biserică” (I Cor. XI, 18), însemna a realiza o astfel de

întrunire, a cărei țintă să fie de a se manifesta, de a se realiza prin ea Biserica. Aceasta adunare este euharistică: săvârșirea Liturghiei, frângerea pâinii constituie încununarea ei. Așa cum mărturisește întreaga Sfântă Tradiție, împreună cu Sfântul Apostol Pavel, trei elemente erau nedespărțite: Adunarea (synaxa), Euharistia și Biserica. Unitatea acestor trei elemente, atât de evidentă pentru Biserica primară, a încetat să mai fie evidentă pentru conștiința modernă. Numai așa se explică faptul că adeseori întruniri religioase care n-au ca țintă „frângerea pâinii”, „jertfa euharistică”, nici nu pot avea această țintă neavând o preoție de hirotonie harică, ci au ca scop crearea unei atmosfere de piozitate dulceagă care impresionează pentru moment, captivează pe credincioșii neîn rădăcinați bine în trăirea duhovnicească a Bisericii.

Sfânta Liturghie este „sacramentul adunării” . Hristos a venit „ca să adune laolaltă pe fiii lui Dumnezeu cei împrăștiați” (Ioan XI, 52). Taina Bisericii este taina Trupului lui Hristos: „ *Unde sânt doi sau trei, adunați în numele Meu, spune Mântuitorul, acolo sânt și Eu în mijlocul lor*” (Matei XVIII, 20). Minunea adunării ecclesiale constă nu în aceea că ea este suma persoanelor păcătoase și nevrednice ce o compun, ci în faptul că ea este Trupul lui Hristos. Sfânta Euharistie nu este numai una dintre taine, ci este manifestarea și împlinirea Bisericii în putere, sfințenie și plinătate. În vechime, cine lipsea de la slujba euharistica fără motive întemeiate, era

excomunicat, pentru ca el însuși se rupea din unitatea organică a Trupului lui Hristos manifestată prin Liturghie.

Dacă Trupul lui Hristos este reprezentat de către cei adunați în biserică, capul este reprezentat de către preotul hirotonit. Un grup de credincioși devin „adunare a Bisericii” când sânt prezidați de preot. Chiar dacă, după condiția sa omenească, preotul nu este decât unul dintre cei adunați, totuși, datorită darurilor Sfântului Duh sălășluite în Biserica de la Rusalii și transmise fără întrerupere prin punerea mâinilor episcopului, el face activă puterea preoției lui Hristos care S-a sfințit pe El însuși pentru noi și Care este singurul Mare Preot al Noului Testament: „*Isus, prin aceea că rămâne în veac, are o preoție veșnică*” (Evr. VII, 24).

Sfințenia Bisericii nu decurge din sfințenia oamenilor ce o alcătuiesc, ci din sfințenia lui Hristos; la fel sacerdoțiul preotului nu este al său, ci este a lui Hristos, dăruit Bisericii, pentru că ea este Trupul Său. Hristos nu este în afara Bisericii nici n-a delegat nimănui puterea Sa, ci rămâne în Biserică și, prin Duhul Sfânt, umple viața acesteia. Participarea credinciosului la viața Bisericii, comuniunea lui deplină cu Hristos se realizează la Sfânta Liturghie.

Astfel, Sfânta Liturghie poate fi socotită ca un mijloc de transcendere a oamenilor de la viața închisă în egoism și în lume, la viața de comunicare cu Dumnezeu, ca împărăție a Lui. Rugăciunile indică o astfel de transcendere sau ieșire a omului închis în

egoism, spre Dumnezeu Cel în Treime, sau al iubirii, chiar când se cer în rugăciuni bunuri necesare vieții pământești, drept condiții de pregătire pentru împărăția lui Dumnezeu.

Trăirea duhovnicească pe care o experimentează credinciosul la Sfânta Liturghie nu-i deloc subiectivă, nu-i o emoție lipsită de suport. În mod concret, la Liturghie, între Dumnezeu și om se întâmplă ceva, se reactualizează relația cu Hristos, se realizează un urcuș, o unire crescândă cu Dumnezeu Cel în Treime preamărit. Credincioșii care participă duminică de duminică la Sfânta Liturghie împreună, vor spori și între ei în comuniune. Nici un fel de altă asociație nu creează între oameni legături așa de profunde ca Liturghia. De fapt, comuniunea creată la Sfânta slujbă nu se mărginește la cei prezenți, ci se extinde la toți cei ce sânt îmbrăcați în Hristos, fie că trăiesc, fie că au adormit.

La Sfânta Liturghie credincioșii realizează o „înaintare comună în împărăția Sfintei Treimi”. În prima parte se pregătesc darurile, care la vremea potrivită se vor preface în trupul și sângele Domnului. De fapt, această parte pregătitoare numită „Proscomidie” nu este numai o pregătire a darurilor, ci și o anumită „producere sau pro-prezență a lui Hristos Cel jertfit”.

Proscomidia are ca temei faptul întrupării și răstignirii lui Hristos. Dacă simpla rugăciune către Hristos ne pune în legătură cu El, cu atât mai mult rânduiala Proscomidiei. Dacă și în icoana este o

anumită prezență lucratoare a lui Hristos, în Proscomidie, numita și ea chip și „icoana” a lui Hristos, este o mai evidentă prezență a lui Hristos Cel ce S-a născut din Fecioara, S-a răstignit și a înviat.

Pe lângă pregătirea darurilor de pâine și vin, și pe lângă pre-aducerea lor în timpul proscomidiei, credincioșii se pregătesc și se pro-aduc pe ei înșiși. Desigur, între Proscomidie și Liturghie propriu-zis, liturghia credincioșilor, este o deosebire. Nicolae Cabasila ne spune că: *„La Proscomidie se aduce lui Dumnezeu Hristos ca pârgă a creației, sau ca dar prezentat Tatălui de când a luat trupul nostru din Fecioara, deci până ce n-a fost încă răstignit; de aceea nu se așează darurile de la început pe altar; căci jertfa venit mai târziu, când a fost înjunghiat spre slava Tatălui”* .

Așa cum Hristos se pro-aduce încă înainte de a se răstigni, așa ne pro-aducem împreună cu El noi toți, pregătindu-ne pentru o adevărata moarte după omul cel vechi, și pentru înviere împreună cu El.

Dialogul între noi și Dumnezeu, suișul duhovnicesc început la Proscomidie îl continuăm la Liturghia celor chemați, sau la Liturghia chemării și învățaturii. Dacă citirea Apostolului și Evangheliei, precum și predica în vremurile de început ale Bisericii, au fost așezate aici, aveau ca și temei mulțimea catehumenilor ce se pregăteau pentru Sfântul Botez și care la a treia Parte a Liturghiei, Liturghia credincioșilor, nu mai puteau participa. Chiar dacă astăzi marea majoritate a celor prezenți sânt creștini, totuși chemarea și învățatura au o importanță foarte

mare. Chemarea adresată credincioșilor este o invitație de a nu rămâne în starea în care se află, de a înainta spre starea de credincioși vrednici de a participa la aducerea jertfei euharistice. Învățătura este necesară pentru că s-au înmulțit membrii Bisericii, care cunosc prea puțin învățătura creștină.

Lecturile biblice din cadrul Sfintei Liturghii reprezintă principalul izvor al credinței și evlaviei noastre și, în același timp, unul dintre mijloacele prin care Liturghia ne pregătește pe de o parte, ca să ne apropiem și să primim cu vrednicie Sfintele Taine, iar pe de altă parte ca să ne putem păstra și să rămânem într-însa. Cuvântul Domnului din Sfânta Evanghelie ne este dat deci în Liturghie ca o lumină pentru mintea, sufletul și inima noastră, așa precum Sfântul Său Trup ni se dă spre întărirea și tămăduirea sufletului și a trupului nostru.

A treia parte a Sfintei Liturghii, și cea mai importantă, este Liturghia credincioșilor sau Liturghia jertfei și a Sfintei Împărtășanii. Aici Liturghia își atinge ținta, aici credincioșii au posibilitatea să fie părtași la cea mai aleasă desfătare duhovnicească, împlinindu-se cuvintele Mântuitorului: *„Eu vă rânduiesc vouă împărăție, precum Mi-a rânduit Mie Tatăl Meu, ca să mâncați și să beți la masa Mea, în împărăția Mea”* (Luca, XXII, 29-30).

Daca adunarea și pregătirea credincioșilor, producerea darurilor, este o primă condiție a Liturghiei, dacă prin chemarea la o viață aleasă și prin învățarea dreptei credințe credincioșii înaintează împreună în

împărăția Sfintei Treimi, împlinirea stă în a ajunge cu Hristos la masă întru împărăția Sa.

La fiecare Liturghie, sub formă de miride, toți membrii Bisericii sânt adunați în jurul Agnețului - Mielul de jertfa, și uniți în jertfa Sa. Când s-a sfârșit Proscomidia, totul este raportat la jertfa lui Hristos, noi toți sântem „*ascunși cu Hristos în Dumnezeu*” (Col. III, 3). Când se scoate o miridă și se pronunță un nume, persoana respectivă este oferită în jertfa lui Dumnezeu, este făcută să intre în iertarea păcatelor, în harul luminos care izvorăște din mormântul lui Hristos, în viața transfigurată și îndumnezeită pentru care a fost creat. Dăruindu-ne pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos, la momentul culminant al prefacerii vom fi prezenți în ofranda veșnică adusă către El lui Dumnezeu pentru mântuirea neamului omenesc. Hrănindu-ne apoi cu „*Pâinea cea cerească și cu paharul vieții*”, gustând și văzând cât de bun este Domnul, vom da deplina satisfacție evlaviei celei mai curate.

3. Sfintele Taine și ierurgiile Bisericii - folosul lor

Harul Duhului Sfânt, credința și faptele bune sânt cele trei condiții ale mântuirii. Omul devine părtaș al harului Duhului Sfânt „*întrucât se unește cu Hristos și repetă drumul Lui, pentru mântuirea sa, prin Sfintele Taine*”. Prin Taine se realizează „unirea Lui

Dumnezeu cu creatura”, Hristos pătrunde cu trupul Său, cu energiile trupului Său preamărit, în trupul nostru. Lucrul acesta se petrece numai în Biserică, „*căci aici lucrează Hristos prin Duhul Sfânt, revărsând viața dumnezeiasca asupra Bisericii și asupra mădulelor ei care participă la viața Capului, Hristos*”. Nu este altă cale de satisfacere adevărată a evlaviei autentice, de unire cu Hristos, decât aceasta. Pietismul sectant încearcă stări de înălțare sufletească făcând abstracție de Biserică și Taine, stimulând emotivitatea prin cântări de factură modernă, prin discursuri și rugăciuni. Rezultatul este că se creează adevărate stări de psihoză colectivă și nu de puține ori participanții ajung cu vremea să fie bolnavi sufletește, să devină psihopați.

Biserica Ortodoxă „*crede că orice altă unire cu Dumnezeu, deci aceea care nu se realizează prin Hristos și în Hristos, este o iluzie*”. Hristos prin Sfintele Taine, prin spălarea Botezului, prin ungerea cu Sfântul Mir, prin Sfânta Euharistie, își face sălaș în sufletul nostru, se face una cu el, îl trezește la o viață nouă. Tainele de început, Botezul, Mirungerea și Euharistia ne nasc, ne întăresc, și ne desăvârșesc în viața cea nouă; Pocăința și Maslul ne însănătoșesc sufletește și trupește; Preoția și Cununia oferă celor pregătiți puterea de a îndeplini misiuni speciale în slujba comunității.

Spiritualitatea ortodoxă are un caracter hristocentric și pnevmatic bisericesc, pentru că acolo unde este Hristos prin Taine, acolo este Biserica plină de Duhul comuniunii în El. Mădular a lui Hristos

devine omul dacă se unește în El prin Taine. Credința, ca putere a creșterii spirituale, vine în om de la Hristos, prin Biserică, care este Trupul Lui. Prin Botez omul devine mădular al lui Hristos și intră în atmosfera de credință care însuflețește obștea bisericească. Neînsuflețit și neîmboldit continuu de credința din obștea Bisericii celei adevărate, nimeni n-ar fi în stare să rămână în credință și să crească în ea și în roadele ei.

Ierurgiile, ca rugăciuni speciale prin care se binecuvântează lucrurile și lucrările omenești, elementele naturii, sânt alături de Taine, mijloace prin care Dumnezeu ne sfințește. Reiese de aici o trăsătură specifică spiritualității ortodoxe: pan-cosmismul ei.

Prin slujbele ortodoxe se sfințesc nu numai sufletele oamenilor, ci întreaga lume. Acțiunea sfințitoare a Sfântului Duh se răspândește prin Biserică asupra întregii naturi. Soarta naturii fiind legată de soarta omului, din pricina căruia a suferit stricăciunea, își găsește dezlegarea și restaurarea tot împreună cu omul. Mântuitorul, prin întrupare, S-a legat de întreaga natură, iar mântuirea este „a doua creație a lumii”. Biserica binecuvântează toată făptura: apa, florile, ramurile de copaci, spicele de grâu, strugurii, precum și obiectele întrebuițate la sfintele slujbe. Biserica se roagă pentru om când este sănătos, dar și atunci când este bolnav și neputincios. Se roagă pentru mântuirea lui, dar și pentru nevoile lui pământene, pentru izbăvirea lui din nevoi, din neajunsuri. Îl binecuvântează pe el dar și lucrurile de care se folosește în viața zilnică.

Concluzii

Am văzut din cele relatate că între dogmă și cult, între teologie și evlavie, între credință și rugăciune este o legătură inseparabilă. În Biserica Ortodoxă cultul este însăși credința mărturisită, simțită, cântată, transformată în rugăciuni și imne. Încununarea cultului este Sfânta Liturghie, prin care Mântuitorul continuă să trăiască în Biserică, iar noi devenim în mod real martori ai evenimentelor mântuitoare și părtași la Euharistie-Taina împărăției lui Dumnezeu.

Pietismul sectant a substituit adevăratei înălțări spirituale, emoții sentimentale subiective, care se răsfrâng în viața adeptilor cultelor respective având ca rezultat nu de puține ori, stări de tulburare sufletească, de dezechilibru. Pe plan social sectanții, prin bigotismul și fanatismul lor, au o atitudine de rezervă și adeseori de ură față de ceilalți oameni, care sânt și ei fii ai aceluiași Părinte.

Dimpotrivă, măreția, frumusețea și echilibrul cultului ortodox lucrează pozitiv asupra inteligenței, sentimentului și voinței tuturor celor ce sânt prezenți la săvârșirea lui. E drept că pentru omul nepregătit duhovnicește aceste adevăruri nu sânt evidente și poate cădea victima prozelitismului sectant. Este o datorie de conștiință pentru preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe care „*au gustat și au văzut că este bun Domnul*” să-i convingă și pe cei șovăielnici că Biserica, sălaș de închinare, și cultul divin sânt locul evlaviei celei adevărate.

PIETISMUL
o contrafacere a
credinței

Preot Vasile Vlad

P

rin Sfânta taină a Botezului noi primim darul credinței baptismale. Darul acesta îmbracă străfundul ființei umane, eul uman, în profunzimea sa, fiind restaurat în Hristos.

Pietismul, curent apărut în sec. XVI-XVII în protestantism, se definește ca o încercare de a înlocui și deforma credința baptismală. Pietism vine de la *pietas*, *pietatis* = sentimentul de evlavie sau sentimentul ce-l avem față de părinți. În protestantism termenul va desemna nu dreapta evlavie ci o atitudine religioasă de o factură relativă care încearcă să treacă în domeniul sentimentalului natural religios tot ceea ce ține de Biserică și credința baptismală.

În nenumărate forme subtile și greu de surprins în totalitatea lor, pietismul va pătrunde în toate Bisericile creștine ca o trăire practică a valorilor morale, în care adevărul e pus pe plan secundar. În Biserica Romano-Catolică pietismul e prezent sub forma devoțiunilor cultului inimii lui Iisus Hristos, drumul crucii, etc. În Biserica Ortodoxă Rusă, Greacă, Română a pătruns prin diferite grupări cu accent pe trăirea religioasă fără structură dogmatică, grupări de tipul *Oastea Domnului*.

Pietismul este tendința de a dezmembra, de a disocia, de a destrăma actul religios-moral unic al credinței (ca dar al Botezului) în trei elemente distincte: efort moral, cult, adevăr, sensibilizând pe cel moral propriu-zis prin incitare sentimentală și transpunându-l în preocupările intime ale vieții individuale și absolutizându-l prin autonomizarea față de adevăr și considerând cultul a fi drept un auxiliar.

Efectul imediat al pietismului este psihologizarea și sociologizarea credinței. Psihologizarea credinței înseamnă smulgerea credinței din adâncul ființial al făpturii umane (acolo unde sălășluiește chipul lui Dumnezeu în noi și acolo unde i-a fost implantată credința cu ocazia Sfântului Botez) și activarea ei numai la nivelul și dimensiunea psihicului uman, la nivelul rațiunii, voinței și sentimentului; astfel pietismul apare sub triplă înfățișare în funcție de cum se pun accentele și vom avea o credință de tip rațional din care taina e exclusă, sau o credință de tip sentimentalist. În felul acesta, trecând-se credința din

adâncul ființei umane într-o zonă periferică psihică a ființei umane, credința va apărea pentru individ drept una din posibilele preocupări ale vieții și în felul acesta persoana se secularizează. Omul nu se mai definește așa cum Eliade definea ființa umană: a fi om înseamnă a fi religios, ci se definește ca ființă care poate avea și preocupări religioase.

Când această credință dezrădăcinată în planul individual e promovată în planul relațiilor inter-individuale vorbim de sociologizarea credinței. În cazul acesta credința va apărea ca unul din elementele ce pot fi prezente în cadrul unei societăți, fiind integrată în rândul valorilor umane cu rol auxiliar. Așa se face că prin sociologia credinței, fenomenul religios e marginalizat, secularizat. În cadrul societății secularizate, credința nu mai apare drept temeiul ontologic al socialului, al comunității, iar Biserica nu mai este piatra unghiulară a edificiului spiritual al societății, ci Biserica e privită ca una din instituțiile sociale pusă în slujba comunității și intereselor individuale.

Prin urmare, pietismul apare ca fenomen în care credința dezrădăcinată e transferată în planul social, dar în ambele planuri ea e redusă la una din preocupările sau atributele posibile ale individului. Prin faptul că pietismul apare în mediul protestant, fiind o reacție la mediul catolic, întreaga atitudine pietistă se va formula în opoziție cu spiritul catolic. Bunăoară concepțiilor intelectuale și abstracte despre Dumnezeu și adevărurile dogmatice comunicate de El,

pietismul le opune o pietate sau religiozitate practică activă care se rezumă la fapte bune, la examen de conștiință zilnic, la studiul Scripturii zilnic, la izvoarele morale care sânt adesea o ruptură față de lumea modernă și în general, o tendință de separare, de distingere de Biserica oficială.

Cunoașterea lui Dumnezeu nu va mai avea nimic din datele revelate prezente în dogmă, ci se va rezuma la așa numita naștere din nou, care e totuna cu a concepe raportul cu Dumnezeu într-un acord etic cu legea Evangheliei, într-o trăire sentimentală a adevărilor evanghelice. Prin urmare se observă o relativizare totală a credinței dogmatice definite și înlocuirea ei printr-un sentimentalism și subiectivism necontrolabil. Atitudinea aceasta e o substituie a adevărului teologic, eclesiologic, printr-o manifestare de pietate practică, dar dublată de necunoașterea obiectivă a credinței.

Pietismul apare acoperit sau îmbunătățit în haina onestă a moralității, dar în spatele acestei trăiri stă un adevăr pe care și-l formulează singur, el considerând că adevărul său e mai bun decât cel al dogmei Bisericii, deoarece tendința Bisericii de a dogmatiza adevărul a dus-o într-o decadentă, într-o încremenire din care nu s-ar mai putea ieși decât prin oameni simpli, a căror manifestare să nu țină de nici o autoritate și întru care adevărul evanghelic să se reafirme în chip profetic precum în creștinismul primar, și astfel, adevărul evanghelic va fi curat și epurat de orice raționalism, ajungându-se la un creștinism pur. Se ajunge astfel,

prin pietism, la una din formele de umanism sau de iluminism în care fenomenul credinței e orientat înspre eficacitate și randament, Biserica trebuind să devină mai socială, cu activități practice utile, iar predica să exprime o etică sau o trăire a experienței religioase.

În felul acesta pietismul sapă adevărul dogmatic, iar uneori îl neagă cu totul, punând în locul lui experiența și comuniunea individuală cu Dumnezeu. Pietismul consideră comuniunea cu Hristos drept un element ce-l privește pe fiecare individ, astfel încât în problematica religioasă, forul suprem, e individul. Credința nu mai privește familia, nici comunitatea, ci privește pe fiecare ins în parte deoarece pietistul absolutizează și pretinde autonomia pentru religiozitatea sa. Astfel, într-o familie unul poate fi credincios, altul ba, unul poate merge la biserică, altul nu, pentru că e chestiune ce ține de individ și nu de familie. Mântuirea omului ține de ordinea etică individuală și nu implică nici familia, nici neamul, nici comunitatea. Mântuirea nu e pentru pietist un eveniment al Bisericii, al noii creații divino-umane a trupului lui Hristos, a modelului trinitar de comuniune și de unitate deoarece pietatea acesta nu înseamnă participare dinamică și personală la organismul eclezial. În pietism, caracterul etnicității Bisericii nu e sesizat. Mântuirea prin familie e exclusă și totul e centrat pe individual, care e totuna cu obligații religioase și comandamente etice ce trebuie satisfăcute.

Biserica pentru pietist e un epifenomen (sau o suprastructură), un ansamblu de indivizi a căror etică mărturisește despre „*noua lor naștere*” și în cadrul căror ei intrând se simt justificați sau mântuiți. De aceea în pietism se pune accent mare pe convertire din care rezultă și un activism prozelitist intens. O astfel de adunare e formată doar din oameni buni, ea este în sine un complement social, o rezultată a religiozității individuale, deoarece unitatea Bisericii nu e în ea însăși, ci ține de efortul individual moral. Urmând această cale, pietismul a ajuns la un rezultat contrar celui vizat inițial, respectiv, dacă inițial proclama reîntoarcerea la creștinismul primar adogmatic, a ajuns în cele din urmă la o religiozitate strict intelectualistă. În cealaltă extremă, pietatea practică a separat total adevărul Bisericii de revelație, spunând că poți să ai o trăire morală fără o cunoaștere doctrinară. În felul acesta pietatea ajunge fie să raționalizeze totul rezumându-se la intelect, fie ajungând să înceteze de a mai fi un eveniment existențial în care Adevărul se manifestă sensibil în om.

În spațiul religios, Adevărul, care e Dumnezeu Cel Viu, încetează de a fi o descoperire a Împărăției lui Dumnezeu pe pământ prin faptele credinciosului și se transformă în căutarea unei reușite individuale, care e totuna cu ameliorarea comportamentală a integrării sociale. Însă, acest tip de creștin pietist e incapabil de transfigurare în sensul că natura coruptă nu mai poate fi schimbată pentru că aceasta n-o mai face Hristos în noi, ci e dependentă de puterile noastre, viața în

interiorul Bisericii se limitează la ascultare, la morală, comportare etică, la îndeplinirea îndatoririlor religioase și la cuminenție religioasă.

Etica pietistă în chip paradoxal, ajunge să altereze realitățile liturgice, Euharistia, Biserica, universul vieții ca atare și comunitatea sfinților, Biserica e transformată într-o reprezentanță instituțională convențională a celor ce fac din religie o afacere privată. Biserica va începe, prin gândirea pietistă, să servească așa zisele trebuințe religioase ale poporului, centrate pe individ, și care nu sânt decât trebuințe sentimentale psihologice ale omului căzut și pentru care Hristos putea foarte bine să nu se fi întrupat. Punându-se problema că Biserica este o instituție necesară societății s-a deschis calea spre o nouă întrebare: dacă nu cumva Biserica ar trebui modernizată și culturalizată și pusă în acord cu mersul lumii. Așa apare încercarea de punere la zi a Bisericii cu spiritul modern în care predica devine comodă, adaptată exigențelor utilitare ale prosperității economice.

O altă consecință este că între Adevărul mântuitor și iluzia mântuirii, între biserică și între erezie e o diferență neglijabilă. Pătrunderea acestui mod de a gândi în toate confesiunile creștine a dus la afirmația că Biserica azi nu reușește să reacționeze față de nici o erezie, aceasta datorită pierderii diferențelor. Bunăoară, noțiunea de erezie și cea de schismă și-au pierdut conținutul real, înțelesul lor se limitează la ceea ce sesizează specialiștii în conferințe, fără a mai privi viața

omului ca atare. Pierzându-se aceste diferențe, în gândirea practică apare relativismul de tipul: *poți merge oriunde, la orice Biserică, pentru că și acolo e Dumnezeu.*

O altă consecință a pietismului e propovăduirea unei opinii independente sau chiar în dezacord cu dogma. În pietism, adevărul e acceptat parțial, atunci când nu e negat total, iar această păstrare a unei frânturi din el se face pentru a se justifica modul personal de a gândi, iar restul de adevăr, îl interpretează în funcție de contextul de care e interesat. Exemplu: pietistul vorbește de Dumnezeu, vorbește de întrupare, de Biserică, dar din aceste noțiuni reține doar noțiunile ca atare, dându-le un conținut nou. Bunăoară, pietistul acesta vorbește de Dumnezeu ca fundament al vieții dar neagă comuniunea trinitară a lui Dumnezeu care trebuie să devină modelul existențial, îmbrățișează individualismul. În confederații diferite, pietismul asimilează o etică practică ce e pusă în slujba vieții materiale de pe pământ, care trebuie să fie tot mai perfectă și astfel se câștigă teren asupra evenimentului Bisericii, care fundamentează finalismul eshatologic al lumii. Practicile liturgice ale Bisericii devin pentru pietist un epifenomen, un complex auxiliar sau cel mult un rezultat al religiozității generale în care pietatea individuală găsește terenul propice pentru manifestare. Euharistia care înseamnă întruparea reală a evenimentului mântuirii, e și ea alterată de pietism, fiind concepută ca o datorie, ca o obligație periodică, ca o îndatorire de a te ruga împreună cu alții, ori de a

asculta o predică și la care poți participa din când în când. Euharistia nu mai e evenimentul ce descoperă și creează Biserica ca atare.

Participarea la Sfintele Taine dobândește un statut și caracter convențional (să te mărturisești de două sau de patru ori pe an, să te împărtășești) sau participarea la Euharistie ar fi ca o recompensă la o bună conduită, atunci când nu devine obișnuință puțin conștientă sau când practicarea ei la date fixe presupune o atitudine magică.

Botezul devine o obligație socială că așa e bine și așa fac toți. Taina Căsătoriei se transformă, pentru spiritul pietist, într-un fel de legalizare religioasă a relațiilor sexuale pentru o pereche care e indiferentă de orice ascetism al vieții ce ar putea face din familie evenimentul eclesiologic.

Gândirea pietistă a pătruns în Ortodoxie. Bunăoară, faptul de a considera Sfintele Taine și participarea la ele ca o problemă particulară ce privește pe fiecare. Participarea la Sfintele Taine se face individual, fără a se ține seama de comunitate, se face în afara comunității și spațiului liturgic. Căci sânt chestiuni ce privesc strict individul. Spre exemplu: a se împărtăși în orice moment al Liturghiei. Pietismul transformă Sfintele Taine, din lucrări sensibile sau epifanii în mijloace de sfințire. A pătruns pietismul și în învățământul teologic. Exemplu: separarea doctrinei de Liturgică și Morală.

În spațiul ortodox, Sfintele Taine au ajuns să fie administrate în mod asemănător cu administrarea unor

medicamente. Bunăoară, sânt împărtășite rugăciuni la tot felul de solicitări sub forma unor formule magice care ar lega și ar dezlega fără ca persoanele respective să se integreze în modul spiritual creștin-ortodox de existență. Toată viața liturgică a Bisericii e transformată într-un depozit de mijloace eficiente în funcție de nevoile practice. Mijloacele devin elemente intermediare de care te poți dispensa odată ce le-ai utilizat. În felul acesta, ajungem iarăși, paradoxal, ca prin rugăciunea Bisericii să promovăm secularizarea. Faptul că pietismul a pătruns și în spațiul ortodox nu înseamnă că Biserica a decăzut.

În spațiul învățământului teologic, o teologie care consfințește separația între adevăr, cult și morală, consfințește practic pietismul, pentru că e totuna cu a gândi că între credință, Euharistie, viața în Hristos, ar putea exista o despărțitură. Socotința că la Dogmatică se învață dreapta credință sau adevăr, că la Liturgică se învață despre ritual și la Morală despre principii de viață și că între cele trei ar fi despărțire înseamnă gândire pietistă. Cauza trebuie căutată în rupțura unității credinței baptismale însăși, pe care o reducem la o credință naturală, la un sentiment religios.

Credința adevărată e credința comuniune, întâlnirea persoanei cu un alt Tu absolut, aderare la Acesta, ca fiind Calea, Adevărul și Viața în trupul eclesial. În pietism lucrul acesta e exclus, căci sentimentul religios e redus la experiența proprie, la faptul că aspectul dogmatic ar fi păgubitor și că ar exclude trăirea. Pietiștii (trăiriștii) maximalizează un

aspect al adevărului neglijând întregul. Bapțiștii maximalizează botezul, adventiștii a doua venire.

Un alt aspect al pietismului pătruns în spațiul ortodox e pietismul preoților. De exemplu: în bibliotecile parohiale cu Studii Teologice având paginile netăiate ca și cum credința ce se propovăduiește s-ar reduce la iluminarea personală sau la cărți de predici publicate.

Credința adevărată înseamnă lumină și cunoaștere, însă sentimentul pietist îl așează pe preot într-o comoditate ușoară a ideilor și a unor convingeri pe care le afișează într-un mod ostentativ împotriva celor de altă confesiune, fără ca în același timp, în întreaga lui viață să fi încercat să adâncească propria credință, dovadă numărul imens de preoți care nu mai citesc zeci de ani la rând un studiu aprofundat dogmatic. Credința autentică e înlocuită astfel printr-un sentimentalism religios pietist, care în mod subtil și greu de observat din afară, pune stăpânire pe viața Bisericii și a slujitorilor ei. Încet, încet, ignoranța preoților apare drept normalitatea credinței și a Bisericii pe care o reprezintă. Modul acesta sentimental religios-pietist ce inundă preoțimea se traduce în practică și printr-o acomodare ușoară cu ideile, cu convingeri, uneori chiar străine și dăunătoare nu numai Ortodoxiei, ci și creștinismului ca religie. Nu sânt întâmplătoare invaziile religiilor asiatice din Europa și Asia operă a zilelor noastre tot mai mult și la noi.

O altă formă pietistă în viața ortodoxă o găsim exprimată în cult, atunci când în acesta ne rezumăm doar la forme exterioare atunci când se pierde sensul și integralismul cosmic și realismul slujbelor. Acest lucru se face în devoționismul monahal. Slujbele în Ortodoxie au rolul de a integra și restaura nu numai pe om, dar o dată cu el și Cosmosul. Devoționismul monastic nu are în vedere realismul slujbelor prin care lumea e restaurată și sfințită și astfel întâlnim Utrenia făcută seara, la care preotul citește rugăciunea pentru odihna din noaptea ce tocmai a trecut și pentru răsăritul soarelui. Se fac vecernii dimineața, cântând „Lumină lină”.

Devoționismul monastic spune că-i suficient să faci rânduiala cu dragoste și e primită de Dumnezeu. Dar o Utrenie făcută seara, care e slujba soarelui răsare, în care Hristos vorbește prin lumină, e o formă fără fond.

Sau alt exemplu: Citirea Canonului Sfântului Andrei Criteanul care presupune ritm de viață adecvat, nu simplu ritual liturgic.

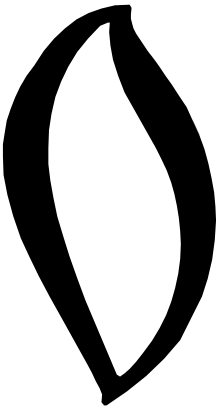
A săvârși Liturghia Darurilor înainte sfințite fără împărtășirea cuiva, uitându-se că această liturghie s-a pus după amiaza ca să poată fi respectat și postul și împărtășirea cu Hristos.

OASTEA DOMNULUI

Bogdan Mateciuc

Introducere

astea Domnului este o mișcare controversată. Unii oameni ai Bisericii (episcopi, preoți, laici) o acceptă, fac parte din ea și o susțin, în timp ce alții sânt împotriva ei.

La biserica unde merg duminică, vine la slujbă un membru în Oastea Domnului. Ne cunoaștem de mai mult timp, l-am ajutat cu tehnoeditarea unor materiale pentru adunările Oastei și chiar am acceptat invitația lui de a participa odată la o adunare de-a lor în București. Am mers acolo împreună cu soția însă, deoarece noi frecventasem timp de câțiva ani adunări

neoprotestante, am avut sentimentul unui amestec de Ortodoxie și sectarism.

În afară de icoanele care împodobeau pereții sălii de adunare, totul era conceput în spirit neoprotestant: cântecele, rugăciunile și predicile. Am avut sentimentul că am nimerit într-o adunare neoprotestantă.

Auzisem de mai demult de mișcarea Oastea Domnului și am încercat să aflu amănunte. De fapt auzisem de ea pe când frecventam adunările neoprotestante. „Frații” vorbeau întotdeauna apreciativ despre această „mișcare de trezire din Biserica Ortodoxă”. Știam deci că Ostașii sânt ortodocși întorși la adevărata credință în Iisus Hristos, adică la o credință similară cu a noastră, neoprotestanții.

Ulterior, după ce am încetat să mai merg la adunările neoprotestanților, am continuat să mă documentez despre Oastea Domnului. Ceea ce mă intriga era faptul că pe de-o parte Ostașii se declarau ortodocși, pe de altă parte erau lăudați de neoprotestanți și chiar unii dintre Ostași participau la adunările neoprotestante.

Am încercat să găesc pe Internet informații pertinente despre această mișcare, eventual un site oficial. Nu am găsit. Am aflat în schimb multe amănunte despre istoria mișcării, despre organizare și alte detalii de pe diverse site-uri neoprotestante (baptiste, penticostale, etc.). Aceeași atitudine laudativă

fată de această „*mișcare de reformă din sânul Bisericii Ortodoxe Române*”.

M-am hotărât deci să pun cap la cap informațiile pe care le-am obținut de la fratele de la biserică și de pe Internet. A trebuit să fac unele modificări la forma inițială a acestui material după ce am fost contactat de doi Ostași, care pe de-o parte mi-au atras atenția că am scris inexactități, pe de altă parte se contraziceau între ei.

Dacă Oastea Domnului este sau nu o lucrare bună, rămâne la latitudinea cititorului. Voi arăta însă unele rețineri pe care le am eu în această privință.

Istoric

Înființarea și dezvoltarea Oastei Domnului este legata inseparabil de fondatorul ei, părintele Iosif Trifa.

Născut pe data de 3 martie 1888 în satul Certege, județul Turda, în Transilvania, Iosif Trifa a studiat teologia la Institutul de Teologie din Sibiu, unde a fost ulterior și profesor.

În 1910 este hirotonit preot și slujește timp de 10 ani într-un mic sat din Apuseni, perioadă în care trece prin grele încercări: soția și trei dintre cei patru copii mor pe rând în accident și de boală.

În 1920, Iosif Trifa publică prima sa carte, sub titlul „Spre Canaan.”

În 1921, Mitropolitul Bălan îl cheamă la Sibiu, unde este numit preot-profesor la Institutul de Teologie. În 1922 părintele Trifa începe să publice împreună cu Mitropolitul Bălan gazeta bisericească „Lumina satelor”, ajutați fiind de un grup de seminariști. Un an mai târziu, Trifa publică în această revistă o chemare la o înnoire spirituală în toata țara, arătând păcatele și patimile care năvăliseră asupra poporului după primul război mondial.

În cartea „Să creștem în Domnul”, Trifa scria cu referire la sine: *„Mulți ani am fost și eu un om lumesc. Chiar ca preot de țară, eram într-o bună parte un om lumesc. Trăiam și eu în judecata nebună că sânt preot numai când sânt îmbrăcat în haine de slujba; încolo sânt și eu om care trebuie „să-mi trăiesc viața.” Această cumplită judecată, care - durere! - se mai tine și azi, mă împărțea în două: în omul de la altar și în celălalt, de prin sat și de pe la petreceri. Ce nebunie! Lumina era pusă să locuiască împreună cu întunericul. Slăvit să fie Domnul că nu m-a lăsat să pier în această nebunie de suflet amăgitoare. Am început să mă trezesc la o viață nouă.”*

Îndemnul făcut de el în gazeta „Lumina satelor” era pentru o regenerare duhovnicească în întreaga țară. El scria: *„România se află într-o robie umilitoare. Năravurile noastre sânt stricate... Prin furtunile pline de otravă... ni s-a înveninat credința, ni s-a pierdut dragostea și ni s-a umplut sufletul de otrava păcatului... Ea este aceea care a golit bisericile de oameni și sufletele de credință.”*

Soluția văzută de părintele Trifa era o pocăință interioară a fiecăruia în parte: *„De ne vom opri, de ne*

vom ridica și noi ca fiul cel rătăcit din Evanghelie și de vom pleca spre Casa Tatălui ceresc (...) La temelia noii rânduiei din sat - din țară - trebuie pusă teama de Dumnezeu și ascultarea de Cuvântul Lui. Numai o singură doftorie poate da lumii și țării noastre sănătatea și mântuirea: să se întoarcă oamenii și popoarele la Iisus."

Preocuparea lui interioară cu privire la păcătoșenie a crescut tot mai mult. În preajma Anului Nou 1923, părintele Trifa medita la viața trăită până atunci, în mod special la slujirea lui ca preot. Profund întristat și nemulțumit, a constatat că viața sa, ca și a celorlalți oameni, nu era marcată de rugăciune și evlavie, ci de un spirit lumesc. Oamenii trăiau în chefuri și în destrăbălări rușinoase. Pe sub fereastra casei sale tocmai trecea un cârd de bețivi, care răcneau și înjurau de răsuna întreg cartierul. Atunci a simțit nevoia să scrie un articol la revistă tocmai pe aceasta tema. A îngenuncheat și s-a rugat:

„Doamne, Dumnezeule! Ne copleșește răutatea... ne biruie întunericul... ne îneacă potopul fărădelegilor... se scufundă oamenii în pieire sufletească... Dă-ne Tu, Doamne, putere mai multă în lupta contra întunericului și a Diavolului... Vino, Iisuse Doamne, căci iată s-a făcut furtună în marea vieții noastre.”

În aceasta stare de zdrobire sufletească, părintele Iosif Trifa s-a decis să cheme oamenii la pocăință și la lupta împotriva păcatelor. Această chemare spre țară a răsunit în nr. 1/1923 al gazetei „**Lumina satelor**”:

„Veniți să faceți o intrare creștinească în anul cel nou. Avem noi, românii, două mari păcate care mai ales ne strică

sufletul și traiul creștinesc: înjurăturile și beția. Veniți să facem o hotărâre și o întovărășie de luptă împotriva lor, ca să le scoatem din casa noastră, din traiul nostru și al vecinilor noștri.”

Chemarea lui a fost urmată de mii de oameni: țărani, muncitori și intelectuali. Cu aceasta au fost puse temeliele Oastei Domnului.

Programul Mișcării

Părintele Iosif Trifa a definit sarcina Oastei Domnului astfel: „... aflarea și vestirea lui Iisus cel răstignit.” Această formulare era o veritabilă „*declarație de război sufletesc contra întunericului și a răutății*” din partea unei „*armate care lupta sub steagul și conducerea lui Iisus Biruitorul.*”

Despre programul Oastei Domnului, părintele Trifa scria: „*Iisus cel răstignit - acesta a fost programul meu în toți anii de Oaste și acesta este programul Oastei Domnului. Nu este un program nou. L-am aflat gata de la Sfântul Apostol Pavel.*”

Două lucruri au fost importante pentru Trifa: apostolatul laic și voluntariatul duhovnicesc²¹. Trifa scria: „Ținând cont de permanenta ofensiva a iadului, un ostaș al Domnului trebuie să fie un ostaș activ,

²¹ Deoarece orice suflet care L-a aflat cu adevărat pe Domnul se face vestitorul Domnului

luptător, un mare viteaz, capabil să atragă și pe alții în lupta cea mare a mântuirii sufletelor.”

În anul 1929 s-au cumpărat tiparnițe, a fost înființată editura și a fost deschisă librăria mișcării Oastea Domnului. Părintele Trifa scria: „*Tiparul este o mare putere a vremurilor noastre, care trebuie atrasă în slujba Domnului.*”

În cei 15 ani de activitate, părintele Trifa a publicat gazeta în șase numere săptămânale, cu un total de 20 de milioane de exemplare. Pe lângă acestea, au mai apărut 12 calendare, care au ajuns, parțial, până la 5 ediții, cu un total de 1,32 milioane de exemplare.

Tipărițiile s-au dovedit foarte eficiente. Broșurile au ajuns în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Efectul a fost că, pe alocuri, cârciumile de la sate au fost închise și transformate în case de adunare ale Oastei Domnului. Iată un citat dintr-o scrisoare adresată părintelui Trifa:

„*Preacucernice Părinte și semănătorule de lumină*” - scria un țăran din Transilvania – „*Vă fac cunoscut că, după ce s-a înființat Oastea Domnului și la noi, în Poiana Mărului, județul Brașov, un cârciumar de aici, cu numele Ioan Enescu, la stăruințele curvioasei sale femei, care este o inimă bună și a fost cea dintâi în Oastea Domnului, a lăsat cârciuma și localul acela care era pus în slujba Diavolului, l-a curățit și împodobit frumos și l-a pus în slujba Domnului. Localul acela, unde se vorbeau vorbe urate și murdare, sudalme, certuri, bătăi, astăzi este plin de rugăciuni și cântări duhovnicești.*”

Bătrânii și tinerii mărturiseau că prin cărțile, broșurile și gazetele lui Iosif Trifa, au venit la o credință lucrătoare în Iisus Hristos.

Tulburări

Numărul membrilor Oastei Domnului a crescut foarte mult. În unele zone mișcarea începea să capete adevărate aspecte sociale.

În acest timp, cultele neoprotestante care activau în România și-au întetit propaganda, încercând să prezinte Oastea Domnului ca fiind o încercare de reformă de tip protestant în sânul Bisericii Ortodoxe Române, pe de-o parte, și să-i ademenească pe Ostași să treacă la ele, pe de altă parte. Mulți dintre cei care au aderat la Oastea Domnului au făcut-o într-un spirit protestant. Până în ziua de azi există viziuni diferite chiar ale Ostașilor cu privire la Oastea Domnului.

Important din acest punct de vedere e faptul că părintele Trifa, prin tot ce a făcut, a scris sau a învățat, nu a propovăduit niciodată ruperea de Biserică sau respingerea vreuneia dintre învățăturile ortodoxe. Singurul lucru la care chema Trifa era acea pocăință interioară și permanentă pe care au avut-o Sfinții.

Din păcate, avântul pe care îl căpătase mișcarea în anii 1930 a degenerat. Unii Ostași au început să se depărteze de dreapta credință, au deschis porțile propagandei sectare și au ajuns ca în cele din urmă să

se lepede *de facto* de Biserică. Acest aspect al mișcării i-a făcut pe unii ierarhi ai Bisericii să adopte o poziție negativă față de Oastea Domnului, printre ei aflându-se și cel care l-a susținut inițial pe părintele Trifa, Mitropolitul Bălan. S-a vorbit pe alocuri de un conflict de orgolii.

S-a încercat atunci exercitarea autorității Bisericii asupra Oastei Domnului, ceea ce a dus la neînțelegeri și la poziții de forță.

În aceste condiții, conducerea Bisericii a decis caterisirea părintelui Iosif Trifa și oprirea activității Oastei Domnului. Tipografia a fost confiscată și au început să se facă presiuni asupra membrilor pentru a înceta orice activitate.

Sub necazul sufletesc, boala de care Trifa suferea deja de câțiva ani s-a agravat foarte mult. Acuzațiile mai mult sau mai puțin nedrepte i-au înrăutățit foarte mult suferința. Au urmat ani grei în care, în ciuda tuturor împotriviților și fără spații corespunzătoare pentru editură, Trifa a continuat să tipărească gazete și cărți.

În februarie 1938, bolnav fiind, părintele Trifa trece la cele veșnice.

În timpul celui de-al doilea război mondial, Oastea a avut o perioadă grea din cauza restrângerii libertăților civile sub guvernarea Mareșalului Antonescu.

Perioada comunistă

În anul 1948, autoritățile comuniste au promulgat noua lege a cultelor, prin care se interzicea activitatea Oastei Domnului. Comuniștii nu aveau nici mișcările, nici asociațiile, acestea fiind mai greu de controlat. Cei care nu se conformau erau arestați. Alături de preoți ortodocși și de reprezentanți ai cultelor religioase, au fost arestați și membri ai Oastei Domnului: Traian Dorz, poet și colaborator apropiat al părintelui Trifa, a fost condamnat la ani grei de temniță. A fost eliberat în 1952, însă numai pentru câteva luni, după care a fost închis din nou. Închisorile au început să se umple de preoți și laici membri și nemembri ai Oastei, acuzați de comuniști de lipsă de supunere.

În anul 1954 a urmat al treilea val de arestări, oamenii fiind eliberați apoi în anul 1958. Eliberat a doua oară din închisoare, Traian Dorz a fost somat de autorități să înceapă acțiunea de „legalizare” a mișcării Oastea Domnului. Au urmat o serie întreagă de vizite la București și întocmirea unor liste cu conducătorii mișcării. Când autoritățile s-au declarat mulțumite de listele alcătuite de Traian Dorz a urmat... arestarea! Toți conducătorii Mișcării au fost arestați în ziua de Crăciun a anului 1958. Au fost întemnițați peste 500 de conducători locali ai Oastei.

Sub presiunile politice ale Occidentului, a urmat o amnistie generală și cei arestați pe motive religioase au fost eliberați în 1964.

Chiar și în vremea în care conducătorii ei erau în închisoare, Oastea Domnului a continuat să existe și să se manifeste. De obicei, conducătorii locali erau arestați, iar membrii surprinși în adunări erau amendați cu mari sume de bani.

La nivel local, Oastea se bucura uneori de sprijinul preotului din parohie. Chiar unii dintre ierarhii Bisericii aveau contacte secrete cu Mișcarea. În alte cazuri însă, preotul era acela care îi denunța pe Ostași organelor de stat.

Frământări actuale

Revoluția din 1989 a adus libertatea religioasă și în România.

Biserica Ortodoxă Română a anulat decizia de caterisire a părintelui Trifa și a recunoscut oficial mișcarea Oastea Domnului. Se exercită un control de natură dogmatică și există un delegat din partea Sfântului Sinod (P.S. Calinic).

Conducerea Oastei Domnului se află acum la Sibiu. Aici membrii au la dispoziție câteva birouri, o clinică medicală cu un medic internist, un cabinet stomatologic și un medic pediatru. Recent s-a dat în folosință noua tipografie. Principala publicație a Oastei este ziarul „**Iisus Biruitorul**”, scos cu binecuvântarea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române.

Așa cum am menționat mai sus, în interiorul Oastei există păreri diferite cu privire la relația cu Biserica Ortodoxă. Aceasta este o problemă delicată. Se pare că există câteva aripi în cadrul Oastei. Unii afirmă că locul Oastei Domnului este în Biserică, că adunările trebuie ținute în lăcașele de cult și că preoții și episcopii locali trebuie informați și pe cât posibil implicați în activitatea Mișcării. Alții văd rolul Oastei Domnului ca fiind unul misionar față de Biserică, fără a fi însă sub controlul acesteia. În unele cazuri Ostașii se acuză reciproc de sectarism și protestantism.

Aripa mai „independentă” din cadrul Oastei întreține legături cu diferite culte neoprotestante, de unde și aprecierile laudative ale acestora față de Oastea Domnului. Aripa „ortodoxă” se opune legăturilor cu cei din afară, de teama influențelor sectare.

Privind din perspectivă ortodoxă lucrurile, deși învățătura susținută de Oastea Domnului este ortodoxă în esență, practicile acesteia seamănă mult cu cele sectare. Cântări din cărți proprii, bănci confortabile, predicatori ad-hoc care-și exersează valențele oratorice, aceste lucruri sânt tipic sectare și încurajează propaganda sectară.

Unii Ostași merg la adunări împreună cu sectanți, se leapădă de Tainele Bisericii și practic nu mai au nimic în comun cu Biserica. Această ruptură evoluează lent, dar sigur. Personal, am întâlnit o familie de Ostași care aveau biblioteca plină de cărți ale predicatorului baptist Spurgeon, iar copiii spuneau că la biserică nu le

mai place, că ar vrea să meargă numai la adunările Oastei.

Reacțiile Oastei față de propaganda sectară care o prezintă ca pe o încercare de reformă în sânul Bisericii Ortodoxe sânt foarte firave. O declarație de adeziune la dreapta credință ar închide gura sectelor.

Trebuie menționată aici perversitatea propagandei sectare. Când am început să scriu acest articol am găsit pe Internet multe descrieri baptiste sau pentecostale ale Oastei Domnului. Am găsit chiar și o predică a unui obscur predicator din SUA care, vorbind despre reforma credinței în lume, îl menționa și pe Iosif Trifa din România, descriindu-l ca pe un Martin Luther mioritic! Un Ostaș cu care am discutat mi-a prezentat adunarea din Cluj ca fiind protestantă și menită să semene confuzie cu privire la adevărata Oaste a Domnului, prin denumirea asemănătoare - Ostașii Domnului.

Un gând de studiat pentru cei care ar dori să meargă la adunările Oastei ar fi dacă e bine să mergi la adunările unei mișcări atât de lăudate de dușmanii Bisericii. Nu mai este Biserica un loc bun pentru pocăință?

Privind în istoria Bisericii, cei care se converteau sau creștinii care se pocăiau de faptele rele nu creau structuri paralele cu Biserica. A te aduna separat de ceilalți înseamnă sectarism, iar prin aceasta se deschid, așa cum am văzut, porțile către alte lucruri mai grave.

CUPRINS

PIETISMUL
o erezie în cadrul eclesiologiei
Christos Yannaras
p.5

PIETISMUL SECTANT
o îndepărtare de la credința creștină ortodoxă
Preot Andreicuț Ioan
p.36

PIETISMUL
o contrafacere a credinței
Preot Vasile Vlad
p.61

OASTEA DOMNULUI
Bogdan Mateciuc
p.74